

Peter Lauremberg

**Petri Laurembergi[i] Rostochiensis, Pansophia, Sive Paedia Philosophica :
Instructio generalis, accurata, & solida, ad cognoscendum ambitum omnium
Disciplinarum, quas humanae mentis industria excogitavit : Adiecta liberalium
plaeerarumq[ue]; nonnullarum etiam Illiberalium constitutione. Omnia ad
methodum Aristotelicam**

Rostochii: Rostochii: Hallervordius: Pedanus, 1633

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn729564649>

Druck Freier Zugang

Ec. 3316^{1.2.}

20-3310

1122-19

PETRI LAUREMBERGII
Rostochiensis,
PANSOPHIA;
Sive
PÆDIA PHILOSOPHICA:

Instructio generalis, accurata, & solida, ad cognoscendum ambitum omnium Disciplinarum, quas humanæ mentis industria excogitavit:

Adjectâ liberalium plerarumq; nonnullarum etiam Illiberalium constitutione. Omnia ad methodum Aristotelicam.

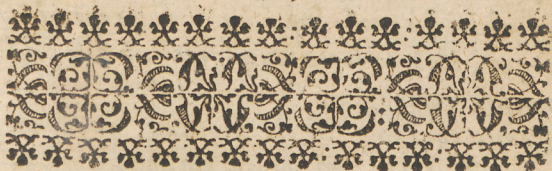

ROSTOCHII,
Litteris JOACHIMI PEDANI, Acad. Typ.
Sumptibus JOHANN. HALLERVORDI,
ibid. Bibliopolæ.

ANNO M. DC. XXXIII.

Pe-3316^{1.2.}

P. LAUREMBERGI
 PÆDIA, seu instructio ad
 cognoscendum Ambitum omnium dis-
 ciplinarum, Labore facili, tempo-
 re perbreui.

Quod *Anima est homini, il-
 lud Methodus atq; Ordo in Artibus
 & Sciencijs.* Absq; illâ qui dis-
 cunt, ij movent se quidem, sed nihil
 promovent, seu, quod Platonis Verbum est,
 ἡγλῶς μὲν ἐκείνοι τρέχουσιν, ἀλλ' ἐκτος τῆς ὁδοῦ;
*Velut periclitari necesse est navim subortâ
 tempestate, nisi pyxide magnetica instructa
 fuerit: Ita discendum animi absq; Metho-
 dô raro portum attingunt studiorum: E
 contra; Quemadmodum Archimedes solus
 Machinâ non magnâ movebat vastissimam
 ponderum molem, in quam absq; consimili*
 A 2 artifi-

4 PETRI LAUREMBERGI
artificio, bis mille viri nihil poterant; Ita
is qui Methodo legitima adgreditur discipli-
narum Compagem, facillimo labore ea præ-
stabit, tantumq; in ijs proficiet, quantum
absq; Methodo alij multorum annorum spa-
tio, & improbo labore vix assequentur. Sem-
per ego hanc causam esse ratus sum, quod
tam pauci ad solidæ Eruditionis apicem per-
tingant, quodq; nostra ætate non assequamur
stupendam priscorum Eruditionem, quia
ἀμετρώως, præpostero & inepto ordine disci-
mus. Galenus lib. de sectis meminit Metho-
dicorum, qui peculiari ratione totam artem
Medicam spacio 6. Mensium disci posse pro-
fitebantur. Itaq; Hipp: incusabant, quod artem
longam, vitam brevem dixisset: quia si Me-
thodo legitima utaris, ars omnis brevissimo
tempore intelligi, & apprehendi possit. Non
ego prorsus ineptè censuisse, aut operam lu-
fisse credo Methodicos, quum id quod profite-
bantur, nec à ratione, nec ab experientia a-
lienum sit, quemadmodum suo loco demon-
strabitur. Caterùm quidquid est in Mun-
do Artium, Cirajam laxè vòco omnes habi-

eus, aut disciplinas, quibus discendis operam
 homines navare solent,) illud alterutrius
 duarum Methodorum opem postulat, & jux-
 ta ejus leges compendiose tradi gessit. Sunt
 vero hæ Methodi, Analytica & Synthetica.
 Nam quæ his addita est Definitiva, tertia
 numero, eam nullam esse, peculiari opere
 demonstravit eruditissimus Zabarella. A-
nalytica Methodus debetur omnibus artibus
 propriè dictis; Itemq; prudentijs: Synthetica,
 scientijs & sapientijs. Nam quicumq; à nobis
 hodie mortalibus possidetur & tractatur habi-
rus, is vel est Ars, vel prudentia, vel scientia,
 vel sapiëntia, vel Intelligëntia. Ita ad duas Clas-
 ses revocamus ambitum omniũ disciplinarum,
 ad Methodum, inquam, Analyticam & Syn-
theticam. Sed ut propius aggrediamur
 ἐγκυκλοπαιδίον, id est, Catenam ac seriem
 omnium ab humano Ingenio excultarum dis-
 ciplinarum, eæ dividi commode possunt tri-
 partitò, in πρακτικὰς, factivas; πρακτικὰς,
 activas; θεωρητικὰς, contemplativas. Hic
 notandæ differentia, & intima discrimina
 horum terminorum, quod ipsum maximam af-
 fert lucem præsentì negotio. A3 l. πη-

I. Παινητικὴ disciplina sunt quæ opus ali-
 quod producunt. Tales sunt Artes proprie
 dictæ, quarum tota essentia, ut possè audiemus,
consistit in fabricatione Rei, vel operis ali-
cujus realis. Omnis igitur Ars est παινητικὴ,
 effectrix operis. Et habitus quisq; opus pro-
 ducens, est Ars. Hac de causâ optima est
Definitio Artis ab Arle posita l. 6. Eth:
c. 4. ab omnibus Philosophis laudata & ap-
probata: Ars est habitus rectâ cum ratione
effectivus, παινητικὸς. Artium hodie duæ
 constitutæ sunt differentia, Liberales & Il-
 liberales: Illa homine ingenuo, & ingenio li-
 berali dignæ: Hæ mercenarijs relinquuntur,
quibus non datum est sapere supra vulgus.
 Liberales sunt Grammatica, cui subordina-
 ta Poesis est; Rhetorica; Logica; Mnemo-
 nica; quæ si cum Philosophia, cumq; facul-
 tatibus superioribus conferantur, Instrumen-
 ta & sunt, & rectè dici solent. His addimus
 Medicinam, cujus partes sunt Pharmacia,
 & Cheirurgia. Quod si etiam eodem recule-
 rimus Pictoriam, plasticam, sculpeoriam,
 nemo nobis succensabit. Præter has Artes
 nulla

nulla sunt liberales. Illiberalibus omnes mundi Republicæ repletae sunt: Omnes urbium & vicorum anguli abundant; quales sunt, Sutoria, Sartoria, fabrilis, pistoria, textoria, molitoria, & infinita alia. Illuc quoque referenda sunt ea, quæ opus quidem nullum relinquunt, occupantur tamen $\mu\eta\sigma\sigma\epsilon\iota$, ut saltatoria, funambula, pugilatoria. Hæ itaque sunt Artes & habitus $\mu\eta\tau\epsilon\chi\eta\delta\iota$.

II. $\Pi\epsilon\gamma\alpha\tau\eta\gamma\alpha\iota$ disciplinae sunt, quæ occupantur nullâ alia re, quam circa virtutem, honestatem, & harum contraria. Hæ nec fabricant aliquid, nec opus producunt, sed mera actione seu $\pi\epsilon\alpha\gamma\epsilon\iota$, quæ virtutem respicit, non $\mu\eta\sigma\sigma\epsilon\iota$, quæ ad opus pertinet, absolvuntur. Quemadmodum eas describit Arist. lib. 1. Eth: c. 4. Itaque nulla Ars, ut Medicina, potest dici verè Practica; nec ulla disciplina practica, ut Ethica, Ars; Cum hæc distinguantur toto genere. Disciplinae practicae sunt tres, Ethica, Politica, Oeconomica, quibus addimus nos Jurisprudentiam, & huic annexos habitus: cum item Theologiam, quæ nec opus producit, ut Artes: nec solâ contem-

A 4

platione

platione contenta est, ut scientia, de quibus paulo post, ⁷⁴ scilicet & ipsa in actione & exercitio pietatis consistit.

III. θεωρητικὰ disciplina, contenta sunt merâ contemplatione, seu nuda cognitione, nec se demittunt vel ad opus aut effectiorem, vel ad πράξιν seu actionem circa virtutem. Satis est illis nudam possidere θεωρίαν & cognitionem rerum. Itaq; Artes in anal: poster: scientiam definit, cognitionem rei per suas causas. Harum sunt duæ Classes; Nam sunt vel scientiæ proprie dictæ, vel sapientia. Scientiæ sunt Physica, & Mathematica. Mathematicæ scientiæ sunt, Arithmetica, Geometria, Astronomia, Geographia, Geodesia, Optica, Musica, Astrologia, Architectura. Sapientia est Metaphysica.

Ecce tibi catalogum & Ambitum totius ἐγκυκλοπαιδείας; quo continetur universa cohors disciplinarum, quibus in hac mortali vita humanum ingenium exercetur: Inter quas quæ duabus posterioribus Classibus comprehenduntur, πρακτικῆ & θεωρητικῆ, aliàs Philosophiæ nomine circumferri, & significari solent.

solent, Philosophiam enim Aristoteles, & cum eo pleriq; alij, bimembrem faciunt, Practicam & Theoricam; Practicæ species dicunt Ethicam, Politicam, Oeconomicam. Theoreticæ Physicam, Mathesin, Metaphysicam. Quæ primi sunt census (Artes Intellego, seu disciplinas mechanicas) eæ proprie ad Philosophiam non pertinent, nec illius imperio continentur, quamvis in earundem artium numero nonnullæ sint, quæ philosophiæ ancillantur, & ad ejus commodiorem acquisitionem utibiles operas conferunt, quo nomine instrumenta dici solent, nosq; jam ante diximus esse Gram: Rhetor: Pœt: Logicam; Mne: mon:

Methodus Tractandarum
ARTIUM.

Am ante memini, Omnes habitus compendio disci, & doceri non nisi duabus vijs ac Methodis, Analytica & Synthetica; Analytica destinata est *μηθητικοῖς*, & *πραθητικοῖς*, Synthetica θεωρητικοῖς. Analyticam Methodum voco (quasi dicas Resolutivam) eam, quæ Rem integram resolvendo comminuit in magnas, medioximas, & minimas particulas: progreditur, inquam, à toto ad partes, quemadmodum Anatomici Corpus integrum scindunt in minutiores particulas, Syntheticam, seu compositivam, quæ contrarijs prorsus vestigijs ambulans, ab particulis exilibus auspiciatur, atq; ex ijs porro componit Totum, veluti ex semine & sanguine fit corpus, ex corpore & anima homo integer. Primò docebimus Methodo Analytica utiq; & disciplinis *μηθητικῶν* (quas diximus non alias esse quam Artes) eam accom modare.

Ars

Ars hinc non sumitur ampla verbi potestate, pro systemate præceptorum, vni fini seruientium, ut Ramæi intelligunt: ita n. tollitur omnis habitus distinctio, neq; ullus est habitus, ulla disciplina, quæ hoc sensu non sit ars; At nos distinctè artem contemplamur, ut à scientia dissidet, Ars, in quam, omnis tribus absolvitur membris, in quibus tota illius perfectio & essentia consistit, SUBJECTO, FINE, & INSTRUMENTIS, quibus nonnunquam quartum additur, SPECIES scilicet. *Subiecti* voce non intelligimus 1. Subjectum Inhæfionis, quæ adm: Ovum Albedinis, Intellectus omnium artium est Subjectum; Nec 2. Subjectum Circa quod, latissimè acceptum, quo continentur omnia, de quibus in arte agitur. Nec 3. subjectum prædicationis, quod prædicato opponitur, estq; altera Enuntiationis particula; Nec 4. subjectum Demonstrationis, quo gaudent solæ scientiæ, Sed 5. subjectum operationis, in quod artifex agit, quod tractat, immutat, atq; in quod finem artis introducit. Huiusmodi Subjectum in Artibus primum obtinet locum, ejusq; necessitas vel inde perspicitur, quod Ars multo sit inferior naturâ: At ne naturâ quidem aliquid producere potest, absq; subjecto seu materia, multo minus Ars. Vt enim ex nihilo
nihil

nihil fit; ita nec opus per Artem producendum, ex nihilo, aut in nihilo potest fieri. Proinde requiritur subjectum, quod operationibus artificis, totiq; arti substernitur instar fundamenti. Ut se habet basis ædificij ad totam structuram quæ superponitur; ita Subjectum ad Artem. Secundò loco est *Finis*, qui hic principij obtinet rationem. Hic est ipse terminus, hæc meta, ad quam tendit omnis Artificis labor & industria. Hoc est illud ipsum opus, quod in Subjectum debet introduci, propter quod fiunt omnia quæ in arte fiunt. Quidquid fit, fit propter finem: Propter nihil enim, nihil fit. At in arte aliquid fit: *Artis n. tota essentia consistit in operatione seu effectione*. Hic ipse est *Finis*; Primus quidem intentione; sed postremus consequutione. Finem sibi proponit artifex ante omnem *πρωτον*: Is tamen ipse finis non nisi omnibus operationibus expeditis, perfectè emergit & possidetur. Tertium locum occupant *Instrumenta* vel *Media Artis*, quorum beneficio & operâ *Finis* introducitur in Subjectum. *Finis* enim seipsum non efficit. Requiritur igitur *Media* quædam, & adminicula, quæ *Instrumenta* vocant artifices, quibus adjuti Subjectum variè & artificiosè tractant, atq; ita tandem disponunt, ut Operati
finis

finis fiat particeps. Esto in Exemplum Ars Aurifica, in qua Subjectum operationis est aurum: quippe in quod artifex agit, quod tractat miris modis, in quod finem suæ artis introducere gestit. Finis est figura Annuli, aut inaurium, aut Scyphi, quæ in Subjectum, aurum, introducitur. Instrumenta sunt incus, Ignis, malleus, lima, forfex; quibus adjutus aurifex figuram optatam inducit auro (subjecto.) Ad eundem modum, Omnis in mundo Ars suum possidet subjectum proprium; suum finem; sua Instrumenta. Sed explicanda sunt sigillatim tria dicta membra.

I. SUBIECTUM.

I. SUBIECTUM artium duabus perpetuo constat partibus, Materiali, & Formali. Solent alias vocari, Res considerata, & Modus, seu Ratio considerandi. Materia vel res, communis potest esse pluribus disciplinis; quæadm: in Naturâ Materia multis substat Formis: at modus considerandi vel Ratio formalis, peculiaris est uni soli disciplinæ, additaq; Rei consideratæ, restringit eam ad certum artis genus, facitq; ut hujus, & non alius fiat subjectum: Hoc ipso differentiæ & formæ in Natura similis est, quæ & ipsa late patentem materiæ communionem coerchet, facitque ex ea *τὸ δὲ*. Exemplum: Medicinæ subjectum

jectum creditur esse Corpus humanum quatenus Sanabile. Hic res considerata est, *corpus humanum*; modus considerandi, est *Quatenus sanabile*; Res, seu *corpus humanum*, non solum medicinæ subijcitur, sed & Physicæ, (est quippe homo species corporis naturalis:) At ratio formalis, *quæ sanabile*, addita corpori humano, distinguit illud à Physica, omnibusq; alijs disciplinis, & facit id proprium ac peculiare subiectum Medicinæ. Nulla enim est Ars, quæ corpus humanum tractet, quæ id est sanabile, præter medicinam. Dabo Exemplum planius. Homo subiectum ferè est omnium Disciplinarum, quæ est res considerata. At modum unaquæq; disciplina proprium habet, additum homini, per quem homo restringitur ad hanc, & non aliam disciplinam. Nam subijcitur Theologiæ, homo, quatenus coram DEO salyatur. Jurisprudentiæ, quatenus in Republica Justè debet vivere. Medicinæ, qua est sanabilis. Ethicæ, quatenus est Virtutibus excolendus; Physicæ, qua est corpus naturale, seu qua Naturam habet. Vides totam subiecti determinandi perfectionem, dependere à ratione Formali, seu modo considerandi. Hic porro modus in Artibus desumitur perpetuo à Fine. Nam Finis additus Rei considerata ipsius subiecti, constituit adæquas

adæquatum artis, & totum subjectum. Ita Finis medicinæ est sanitas. Subjecti medici pars materialis est corpus humanum, quibus duobus additis, resultat Integrum & adæquatum medicinæ subj: Corpus humanum quæ sanabile. Ita finis artis Aurificæ est, forma aut figura certa; subjectum est aurum; ex quibus duobus conjunctis, fit totale & adæquatum subjectum, Aurum quatenus in certas Figuras aut formas ducendum aut fingendum.

Sunt porro certæ quædam Regulæ & Conditiones, quibus instructum esse oportet Adæquatum Artis Subjectum, quarum famosiores hæ sunt.

CONDITIONES SUBJECTI.

I. Omne Subjectum Artis adæquatum debet esse Ens reale, non fictitium. Ita nec Notiones secundæ, possunt esse subjectum Logices; nec Sphæra aut circuli Astronomiæ. Quia utraq; sunt Entia rationis, non realia.

II. Sit Ens unum per se, Una enim Ars, unum possidet subjectum. Unitas autem Subjecti æstimatur non ex re considerata; seu parte materiali; sed ex formali, seu ratione considerandi. Res enim quamvis multiplex, ab vna tamen Ratione formali coarctata, vna fit, unjusq; artis subjectum: Sic Architectonica;

ca, considerat ligna, lapides, cæmenta, ferrum, quæ multa sane sunt Entia, non vnum; sed una ratio formalis, quatenus in formam adificij conjungenda sunt, faciunt ut illa omnia æstimentur unum quid. Non aliter quam homo ex diversissimis compositus particulis, unus est ob unam formam. Et Aristoteles tactum unum scripsit esse sensum. I. I. de anima, quamvis objecta habeat multiplicia, calorem, frigus, durum, molle &c. quæ omnia uni se submitunt rationi formali, quatenus sunt tactilia.

III. Sit tale Ens, quod in nostra positum est potestate, in quod agere possumus pro lubitu: quod immutari multisq; modis disponi à nobis potest: breviter, quod finem artis, per nostram operationem producendum, recipere in se potest. In hanc legem peccant illi, qui Logices subjectum ponunt Res omnes, aut decem rerum summa genera. Illa n. nec à nostra *μήσσει* immutantur, nec in se recipiunt finem artis, nec posita sunt in nostro arbitrio aut potestate. Omne certe subjectum artis, ab Artifice aliquid patitur. In illud enim hic agit. At Res omnes quid patiuntur à Logico, dum is finem suum producere allaborat?

IV. Non fit latius arte, nec angustius; sed toti ejus ambitui respondeat æquabiliter. Quid-

Quidquid in Arte explicatur, id esse debet aliquid subiecti. Nec quidquam subiecti esse debet, quod in arte non explicetur. Nam quur finis artis, aut opus ipsum artifici curæ est? quur Instrumenta? Non nisi quia utrumq; ad subiectum refertur. Huiusmodi æqualitas subiecti & artis intelligenda venit de subiecto integro, quod constat materiali & formali. Nam materiale solum latius esse posse arte vnâ; jam ante confessi sumus: Ac materiale connexum formali, exhaurit totam artis latitudinem, nec tamen extra ejus limites e vagatur.

V. Sit Artifici cognitum, adeoq; primo omnium loco in arte explicetur. In ignoto n. nemo operari potest. Eruntq; Subiecto in cognito, incognita omnia, quæ ab ipso dependent. Recte Gal. lib. de const. art: quomodo vitia partium curabit Medicus, nisi partes cognoscat ipsas? Aurifex poteritne fundere, ducere, limare, polire aurum, si quale sit ignoraverit? Cæterum cognitio subiecti nec quælibet requiritur, nec quoquo modo intellecta; sed talis, quæ arti, & ejus fini consequendo sufficiat. Faber ferrarius non curat quo modo in terræ visceribus concresecat aurum? Ex quibus generetur principijs? salene, sulphure, ac Mercurio, an alijs? Satis

illi est novisse quo pacto duci & cudi debeat, quia eo usq; solum se extendit finis suæ artis.

VI. Modus considerandi æqualis esse debet Rei consideratæ, & hæc duo reciprocari. Hanc necessitatem æqualitatis ac reciprocandi demonstrarunt Zabar. l. 1. c. 18 nat. Log. Et de Phys. const. c. 2. Perer, Phil. nat. l. 2. c. 1. Sed eam recentiorum quidam negare & evertere conati sunt, arbitrati, neq; opus esse curiosâ hac æqualitate, neq; eam in disciplinis plurimis observari. Quin ex adverso prorsus necessum esse, ut Res considerata latius extendatur Modo considerandi. Rationes eorum sunt hujusmodi. 1. Si utrumq; membrum esset æquale, supervacuus foret modus considerandi, quem ad rem coarctandam adjungere solemus. Nam ab æquali quomodo fiat ulla coarctatio? 2. Tametsi Res seu materia considerata, vel maximè sumatur generalis & late patens, contrahitur tamen à modo, ita ut angustiiori æquipolleat: Exempli gratia: Ens latius patet quam corpus. Tamen Ens naturale nihil aliud esse potest quam corpus naturale. 3. Omnium auctorum Testimonio Res considerata similis est materiæ, modus Formæ. Nunc vero sicuti materia multo prolixius patet, quam Forma: Ita oportet Rem latius extendi quam modum, abs quo modo.

modo hæc istius latepatentia coarctatur. 4.
 Postremo in præstantissimis Mathematicarum
 scientiarum, Optica & Musica, nemo osten-
 det hanc æqualitatem. Imo nec in alijs arti-
 bus Mæchanicis. Etenim opticae subjectum est
 Linea quæ visibilis: visibile autem latius pa-
 tet Lineam: In Musica subjectum est numerus,
 quæ sonitus: at numerus latior est quam so-
 nus: Aurifica Ars subjectum habet Aurum
 quæ fusile, At non omne fusile est aurum. Sed
 hæ rationes non sunt tam validæ, ut vim ali-
 quam inferant nostræ positioni. Ordine ad
 illas responsum est à me in Porticui Æsculapij
 pag. 57. è qua sequentia repetere placet.

Ad I. Res restringitur à modo, Animal
 seu corpus vivens à sanabili, non quatenus
 est, sed quatenus sub considerationem cadit:
 Animal quidem, & esse sanabile, prout res
 sunt extra animum, convertuntur & æquè la-
 te patent; cum nullum detur animal perfe-
 ctum, quin sanabile, & vice versâ. Verum
 cum consideratio animalis multiplex esse pos-
 sit; idcirco restringitur. Potest enim confi-
 derari ut est corpus naturale; ut debet mactari,
 & præparari in alimoniam; ut potest liberari
 à morbis. Eam ob causam, ut reliquas om-
 nes considerationes excludamus, & coar-
 ctemus id ad solam medicinam, adjicimus

B 2

modum

modum considerandi. Vides quomodo res considerata æqualis fit modo, quatenus est aliquid extra intellectum; quomodo item eodem amplior, non quæ res est, sed qua considerationi subjacet. Habe tibi & hoc exemplū: Homine nec angustiora sunt, nec latiora hæc; honestè vitam agere in Republica: beari coram DEO. Istud tamen Jurisprudentiam, hoc Theologiam constituit.

Ad 2. Ut in definitionibus docet Arist. 6. top. 3. differentiam semper debere adjungi generi suo proximo: illumq; peccare, qui definiens sumit genus remotum, transiliens proximum, ita modus & res, quæ vicina sunt, & proximè se contingunt, quàm rectissimè copulantur; pariq; lege non caret peccato ac errore, si quis subjectum constituat, cujus materia con: remotior est, aut strictior modo con: Ratio: quia proximius semper plenius aperit, & minus confusè, naturam & essentiam quæsitam. Non nego verè dici, Omne ens, omnemq; substantiam naturalem esse corpus naturale; omnis sane homo est sanabilis; rectius tamen dixero, animal esse sanabile, quia nullus hic fit saltus ab infimis ad superiora, intermissis medijs. Hoc pacto tum præceptis artis consuli: tur, quæ jubent adjungere differentias proximis suis generibus, tum nostræ cognitioni.

Ad 3.

Ad 3. Similitudomateriæ & rei conf: itemq; formæ & modi vix videtur plane intellecta autoribus hujus argumenti. Pars subjeçti materialis hæc dicitur, quod, velut materia indifferens est & prolixior formis recipiendis, ita res latior fit modo; id falsum probabit scientiarum architectonica, cujus res est ens, & modus item ens; neutrum altero generalius. In hoc saltem conformitas utriusq; consistit: sicut materia apta nata est suscipere formas multiples, ita res considerata submittit se varijs considerandi modis; cum quibus licet eandem obtineat essentiæ communitatem, aut angustiam, multiples tamen gignit disciplinas, pro illorum varietate. Rursus ut materia ab unius formæ vi coercita fit *Udeli*: ita res considerata sub jugo & ictu modi alicujus certum constituit genus disciplinæ. Hæc analogia materiæ & rei conf. dextrè intelligenda, non de essentiæ latitudine, sed de considerationis varietate.

Ad 4. Ajo: quid si ego demonstravero, hanc æqualitatem rei & modi, non tantum in scientijs subalternis dari, Optica, inquam, & Musica, sed in subjectis omnium scientiarum, artium, disciplinarum, quotcunq; humana industria hæctenus excoluit. Si studioso animo percurras subjeçta omnium disciplinarum, fa-

cile deprehendes veritatem. Opticæ sub-
 jectum (quod obijciatur nobis) profectò
 non est linea qua visibilis; linea enim non vi-
 detur, (quanquam videatur per rectam lineam
 quicquid videtur) nec de linea demonstrat
 suas propositiones Opticus. Genuinum O-
 pticæ subjectum est, omne coloratum ac luci-
 dum qua visibile. De colorato ac lucido O-
 pticus sua demonstrat; pleraq; sua ad id refert.
 At annon æquipollent hæc, esse lucidum, i-
 temq; coloratum, & esse visibile? profecto o-
 mne visile est lucidum vel coloratum, (quic-
 quid enim videtur est lux vel color) itemq;
 omne lucidum aut coloratum est visibile.
 Haud aliter agitur cum Musicâ, cujus subje-
 ctum adæquatum præstantissimi quiq; Musici
 constituunt, numerum sonorum, quatenus
 harmonicus. Jam omne harmonicum est nu-
 merus sonorus, & omnis numerus sonorus
 harmonicus est. Sed neque aurificæ artis
 subjectum nobis obstat. Est una quædam
 generalis ars fusoria, vel ductoria metallor-
 um in varias & elegantes formas. Metalla
 verò quia varia, idcirco alius hoc, alius illud
 fundendum & ducendum sibi sumit. Faber
 aurarius aurum, ferrarius ferrum, stannarius
 stannum, ærarius æs: Qui omnes sunt arti-
 fices unius artis generalis fusoriæ, *χρηστέ-*
ων τεχνιτων

τεχνιτων

πειληκῆς, exercenté parriculas unius artis, cujus unum subiectum generale metallum; finis generalis, figura variæ. Has artes nemo dixerit (non cum vulgo, sed philosophicum in modum iudicans) differre revera, aut specie aut essentialiter. Nam nonne artes distinguuntur sine? sic sane docetur in Philosophia. At aurifici, stannario, ferrario, ærario unus idemq; finis: exempli gratia, Figura poculi, annuli, quem iste ex auro, ille ex stanno, hic ex ferro & ære conficiunt. Contemplare igitur has, quæ sequuntur disciplinas, & seriò & candidè de ijs arbitrare, non dubito quin confessurus sis nobiscum, rem & modum subiecti in omnibus reciprocari, nec unum longius divagari altero.

Metaphysicæ	Ens	quæ Ens.
Arithmetica	Numerus	quæ numerabilis.
Geometria	Magnitudo	quæ mensurabilis.
Geographiæ	Tellus	quæ distinguitur per regiones & maria.
Opticæ	colorat. aut lucidum	quæ visibile.
Musicæ	Numerus sonorus	quæ harmonicus.
Ethicæ	Homo	quæ particeps summæ boni,

Theologia	Homo	quà salvatur coram Deo.
Medicina	Animal per sectum	quà sanabile.
Jurispruden.	Homo	quà justè vivit in Rep.
Architecto- nica	Lapid. lign. Et.	quà ex ijs extruitur ali- quid.
Logica	Res omnes	quà subsunt sec. notioni- bus.
Logica	Intellectus	quà dirig in rerum cogn.
Grammatica	Oratio	quà congruè pronunt.
Sutoria	Corium	quà exinde calcei for- mandi.
Sartoria	Pannus, se- ricum Et.	quà paranda ex ijs ve- stim:
Χημικὴ Τεχνή Ἰατρικὴ	Corpus fusile aut ductil.	quà formand. in var. fig.

II. FINIS.

II. FINIS, proximè sequitur, quem vulgo geminum faciunt, Externum & Internum. Externus positus est extra Artis constitutionem, ad quem finis Internus dirigitur. Internus est de ipsa artis essentia, propter quem fiunt omnia quæ in Arte fiunt. E.g. Ædificatoriæ finis internus est Domus: Externus, habitatio. Cum externo fine nobis nihil est negotij. Internus est hujus Locij, de quo proponimus has leges.

CON-

CONDITIONES FINIS.

I. Finis cujusq; Artis sit Ens reale, positivum, quod revera detur in mundo, & sit in serie prædicamentorum Absolutorum. Quia enim Ars est habitus realis, essentiã positã habens in opere producendo, necesse quoq; est, opus ipsum esse reale, quod per realem operationem producitur. Adversus hanc legem peccant illi, qui Logices finem constituunt secundas notiones, quæ revera nihil sunt, nisi cum finguntur esse, nec in ullo prædicamento locari possunt. Porro hic Finis, hoc opus, sitne crassum, manuale? an spiritalle, sensibus non obivium, nihil interest. Satis est esse Ens reale. Strenuus est error prærendentium, ab arte saltem effici opus sensuale, palpabile; quia tale Aristoteles adduxit loco Exempli in Def: Art: Id fecit majoris Intellectus gratia, eoq; non exclusit opera alia subtilia. Intemperies lienis, correctã à Medico, opus est reale artis medicæ. At quonam sensu perceptibile! Nimis crassi sunt, qui tam crasse finem artis seu opus interpretantur.

II. Omnis finis Artis æstimatur, non ex animo discantis, sed ex natura artis, quæ est operis productio. Ita non oportet æstimare medicinam ex eo, quod multi eam addiscant

P. e. solius

26 PETRI LAUREMBERGI

folius cognitionis gratiâ. Nulla enim est Ars, propter nudam contemplationem: Sed gratia operis producendi.

III. Omnis finis Artis per Operationem (*ποίησιν*) gignitur, quum ante non esset: Id est, finem oportet esse 1. absentem 2. per *ποίησιν* produci. quam primum enim jam adest finis præsens, cessat omnis usus artis. Tum quoq; ubi nulla est *ποίησις*, ibi nulla finis in arte productio. In hanc legem peccant Medici, qui sanitatis præsentis conservationem faciunt finem Medicinæ. Quia illud quod jam præsens est, non fit; & operatio est ejus quod nondum est, Ars vero nulla abq; operatione; videt quilibet, sanitatem præsentem non pertinere ad artem Medicam, sed eâ acquisitâ Medicam omnem operationem cessare.

IV. Ex fine fit Judicium de omnibus quæ in arte traduntur; Quia finis omnis artium est *ποιητικός*; nullus v. *θεωρητικός*; Consequens etiam est, omnia, quæ in arte traduntur, esse mera *ποιητικά*, nihil scientificum aut contemplativum. Omnis enim contemplatio ac cognitio rerum in arte proposita, essentialiter refertur ad operationem. Ergo & ex hoc fine seu operatione omnia sunt æstimanda. Hic impingunt Medici, dum aliquam Medicinæ partem

partem faciunt θεωρητικὴν, scientificam; aliam ποιητικὴν, quasi non & illa essentialiter huic subordinaretur.

V. Finis artis cognosci debet duplici ratione. 1. Quid sit? 2. Quod esse possit, seu quod non sit productu impossibilis? Utroq; modo explicandus protenus post subjecti tractationem. Nam si ignoretur quid sit, ignorari oportebit omnia quæ ab illo dependent. Si vero produci aut esse non possit, frustra instituetur operatio. Ita medicus non solum curiose explicat Essentiam sanitatis, sed accurate perpendit, anne morbus sit sanabilis? An reduci sanitas possit? Deploratis enim affectibus non sunt adhibenda remedia.

III. INSTRUMENTA.

Conditiones Instrumentorum.

Instrumentorum hæc sunt requisita.

I. Non opus est Instrumenta esse Entia realia, quum & Entib: Rationis adjuvari possit artifex ad finem consequendum. Ita instrumenta Grammatica sunt declinationes, conjugationes &c. Logica; Prædicabilia, Enumerationes; Astronomica, Sphæra & hypotheses; quæ omnia sunt non positiva, sed rationis Entia.

II. Instrumenta Artis varia esse possunt,
quanta

quanquam finis unus sit. Ita Medicina tria possidet Organa, Diætam, Pharmaciã, Chæirurgiam. Aurificina, Malleos, ferras, fornacem, ignem, Incudem. &c.

III. Omnia Instrumenta Artium Essentialiter subordinantur operationi, seu operi. Nuda Theoria, ab illorum natura est aliena. Ita si Medicamenta solum addiscantur, ut cognoscantur eorum vires, non vero accommodentur operationi, usui, & Medicationi, jam desinunt esse Instrumenta Artis Medicæ. Qui suppellectilem possidet splendidam, & bene Instructam, nec eã utitur, stultus est: Ita artifex instrumenta non adhibens ad usum.

IV. Instrumenta necesse est ab artifice perfectè cognosci, oportetq; artificem ipsum ea operi adhibere, & tractare. Si enim ignorantur, ægrè eorum beneficio poterit absens finis comparari: siq; ea ipsa artifex non tractet, non amplius sunt, sed desinunt esse Instrumenta Artis. Instrumentum n. refertur ad Instrumentatum, seu ad Artem: Quam ille ridiculus & ineptus esset Aurifex, qui non nosceret, non usurpare sciret, limam & graphium. In hanc legem peccant Medici, qui Medicamentorum Compositionem & exhibitionem seplasiarijs committunt, negantq;

ad

ad suam dignitatem spectare. Hi una opera negant se Medicos. Nam ut Aurifex ipse suas limas usurpat pro annulo faciendo, non vero eas tradit sutori, aut pellioni; ita nec Medicus ad alium debet ablegare sua medicamenta, quæ suæ artis instrumenta sunt.

V. In Artibus Instrumentalibus, ita proprie & vulgariter dictis, Instrumenta præcipuam occupant partem explicationis & totius Systematis. Perpauca pagellæ dantur subjecto & fini. Ita Logica, quid aliud ferè tradit, quam secundarum notionum farraginem? Quid Grammatica, præter Casus, regulas, species, modos, tempora. &c?

ARTES INSTRUMENTARIÆ.

Generali artium Constitutioni adjugetur peculiarem singularum *διὰ τὴν φύσιν* Ubi primæ debentur disciplinis illis, quæ apud Philosophos Instrumentorum titulo insigniri solent. Hic monendi estis, non constituere Habitum Instrumentales singulare disciplinarum genus, tota natura diversum ab artibus, quemadmodum Zabarel: initio operum Logicorum, nobis consuadere conatus est. Inibi docuit præter scientiam, prudentiam, artem, habitusq; populariter ab Aristotele, & Elegantiori-

gantioribus Philosophis numeratos, dari in Mundo diversum quoddam habituum genus, qui non ut illi, principales sint, sed totam Essentiam in relatione atq; habitudine positam habeant, atq; obinde vocentur Instrumenta, vel habitus Instrumentales; quia non solum subserviant Philosophiæ, sed & essentialiter ad illam referantur, & absq; hac relatione nihil sint. Ejusmodi instrumenta Philosophica, ab artibus differentia, esse Grammaticam, Logicam, Poësin, Rhetoricam. Nos vero ex fundamento superius posito certi sumus, Nullam esse ab humano Ingenio excultam disciplinam, quæ non sit *μνηστική* seu ars: vel *θεωρητική*, scientia: vel *πρακτική*, seu prudentia. In horum numero necessum est omnino poni habitus Instrumentales. Dicant enim mihi, quum omnis habitus æstimetur à fine interno, quem sibi intimè & per se propositum habet, Quisnam sit internus Instrumentariorum disciplinarum finis? Vel erit productio operis alicujus, vel mera contemplatio, vel *πράξις*. Nam præter hæc nihil datur in mundo. Non est quod regerant, finem esse, referri ad Philosophiam. Hic enim finis externus est, conveniens habitui jam perfecto & in se absoluto. Non est vero perfectus nisi finem possideat Internum: finis enim est forma habitus;

bitus; à forma vero perfectio. Igitur habitus Instrumentales, vel habebunt pro fine Intimo aliud quidquã, præter *μεινον, προξιν, θεωριαν*, vel sub uno horum continebuntur. Non habent vero aliud; quia præter tria ea nihil datur: Erga uni horum subsunt. Itaq; habitus Instrumentales vel erunt artes, vel prudentiæ, vel scientiæ. Novum illud genus habituum nullum est. De quo ut quid censendum sit, succinctè & solidè exprimam, illud suppono ex omnium Philosophorum sententia, Instrumentum esse ex genere Relatorum. Refertur enim ad Instrumentatum, seti ad agens principale, cui servit, & à quo dirigitur. Tum deinde: Omnem Relationem fundari in Absoluto; quod Naturâ necessum est prius esse, ipsa relatione, quæ illi advenit. Jam vero Gram. Log. Rhet. & Mnemon: esse Instrumenta libenter fateor. Referuntur enim ad Philosophiam, aliasq; disciplinas, quibus maxime serviunt & magnam afferunt utilitatem. Priusquam vero fiant Instrumenta, seu confiderentur ut Instrumenta, & adhibeantur ad usum, necesse est habere Essentiam & naturam absolutam, in qua ceu basi, relatio illa fundetur; ut Pater est Relatum, cujus fundamentum est homo, ex prædicamento absoluto substantiæ. Ita Instrumentum est relatio, cuius

cujus fundamentum est Habitus, ex prædicamento Qualitatis. Omnis vero Habitus in Qualitate est vel ars, vel prudentia, vel scientia: Itaq; Logica (ut hanc pro Exemplo solam sumam) primò erit vel Ars, vel prudentia, vel scientia, & tum demum fiet Instrumentum, si hæc Ars vel scientia referatur ad Philosophiam. Exemplo res fieri potest explicatissima. Ehippiaria, quæ equorum phaleras & Ehippia fabricat, Instrumentum est, artis equestris, cui quippe servit & subordinatur. Sed hæc servitus, atq; ratio illi accidit, estq; finis Ehippiariæ externus. Absq; quo Ehippiaria in se spectata, revera ars est, habitus scil: absolutus, quippe quæ opus efficit in subjecto per Instrumenta. Idem censendum, de Gram. Log. cæterisq; disciplinis Instrumentarijs. Ut breviter dicam: Unaquæq; harum potest considerari dupliciter, 1. Absolute & in se, absq; relatione ad aliud. 2. Respective, cum habitudine & relatione ad philosophiam, disciplinasq; alias quibus ancillantur: Priori conceptu sunt artes maxime proprie dictæ; posteriori, sunt & dicuntur Instrumenta. Ita Socrates vel qua est homo considerari potest: Atq; ita est Ens Absolutum: vel qua pater est: atq; ita subest generi Relatorum. Porro nunquodq; ita debet cognosci, idest doceri & duci

disci, prout est. Itaq; & Gram. & Log. cæterasq; disciplinas tractari oportet, prout absolute sunt, id est inter artes reponuntur: nec eâ gratia postulant peculiare tractandi Methodû. Id etiam obiter notari velim: Non solius Philosophiæ Instrumenta esse Logicam, Gram: velut hodie has disciplinas definiunt Philosophi: Sed etiam artium quarundam, extra Philosophiam numeratarum. Medicinam nemo fecerit partem Philosophiæ; At Medicinæ, Log: & Gram: & Rhet: & Mnemon: non minus famulantur, suntq; pro Instrumentis quam Philosophiæ. Ajunt quidem illi, Logicam, g. e. totam suam essentiam habere positam in relatione ad Philosophiam, itaq; Essentialiter esse Instrumentum; & nisi Instrumentum sit, nihil esse: Sed hæc pugnant cum natura Instrumentorum, & cum solidâ Philosophiâ. Nam ut edisseram prius in quo consistat genius & ratio essentialis Instrumenti, & tum postad rem præsentem accommodem dicta, ex Illustriorum Philosophorum sententia, Instrumentum nullum est, quod non positum sit in usu agentis; Ita ut cessante usu, cesset Essentia Instrumenti. Sic Aphrod. in l. 1. prior: c. 12. Instrumentum non est quod nulli usui est: Ita, Averrhiz. gen. an. c. 3. Instrumentum non potest separari a re
enog A
C
fienda:

fienda: Ita Thomas in poster: Instrumenti
 utilitas nulla est, nisi in usu agentis. Ita Plat.
 Rep. dial. 10. Instrumentum cuiusq; animalis
 & actionis, non in alio est quam in Usu. Hinc
 sequitur, cessante usu, cessare Instrumenti
Essentiam. Culter, securis, vas, poculum,
 nisi quis ijs utatur, manent quidem Entia ex
 serie rerum artificialium; desinunt tamen
 esse Instrumenta, quia usus illorum actu ipso
 nullus est. Hic usus non debet intelligi de
 potentia; quasi culter, etiamsi nemo sit qui
 actu eo utatur ad scindendum, tamen non de-
 sinat esse Instrumentum, siquidem potentiam
 habeat, qua ad usum applicari possit: Ajo ego;
 Usus omnem, in quo Instrumenti Essentia
 consistit, debere esse actu, non potentia. Quare
 Quia Instrumentum, ut dixi, est ex genere Re-
 latorum. At nulla Relatio attenditur ratione a-
ppritudinis aut potetia, sed ratione actus. Alio-
 quin omnis homo foret pater; quia tametsi a-
 ctu non habeat filium, habet tamen potentiam
 generandi filium. Eadem est cum Instrumen-
 to ratio. Summa: Omnis Relatio est inter duos
 terminos qui actu sunt, non solum potentia:
 Instrumentum & Instrumentatum, seu agens
 principale, sunt duo termini, inter quos da-
 tur Relatio. Ergo necesse est eos esse actu:
 At si nulla est actio, nullum quoq; est agens;
 Agens

Agens enim ab actione dicitur. Ergo si nulla est actio, nullum quoque erit Instrumentum: Hæc vero actio est usus Instrumenti, in actu ipso positus. Concludo. Instrumenti Essentiam consistere in usu, qui actu ipso inest, & ut sic dicam, exercetur. His intellectis, jam illud porro sequitur, adeoque evidentissimum est, Usum hunc & actionem, esse quidem de rei Essentia, quatenus res est Instrumentum: non tamen esse de rei Essentia, si res Absolutè, aut alio modo consideretur. Cesset enim hic usus, hæc actio; cessabit quidem ratio Instrumenti, non tamen propterea res ipsa, quæ erat Instrumentum, desinet esse, & fiet nihil. Culter nisi actu scindat, Instrumentum scindendi non est. Quiescat vero, nec sit qui eo utatur, tum propterea non desinit esse culter, id est, corpus arte factum, chalibeum, acuminatum, oblongum, acie bona instructum, Ens, inquam, per accidens, qualia sunt omnia arte facta, quamvis interim desinat esse Instrumentum. Sic Logica, si quis utatur ad Philosophiam & Medicinam feliciter discendas, Instrumentum est, & totam suam Essentiam in hoc usu positam habet, quatenus est Instrumentum: At vero si quis Logicæ apprimè guarus, tamen nec ad Philosophiam eam applicet, sed potius contra Philosophiam, quemadmodum

Agrippa fecit; nec etiam ad ullarum aliarum
 disciplinarum cognitionem comparandam,
 ea utatur; Ecquid propterea desinet esse Lo-
 gica, habitus animi, & illius qui eam animo
 possederit? Ecquid propterea nihil, & non
 Ens futura est? Velut multi sūt e civibus nostris,
 qui vasa argentea, vestes, aliaq; Instrumenta,
 in pluteis recondita servant, nec ijs nisi rarif-
 sime utuntur: Ita quidni reperire sit Gram-
 maticum & Logicum, qui nec ad Philoso-
 phiam, nec ad Medicinam actu utatur sua Lo-
 gica, Grammatica sua, sed mente solum eam
 circumferat, possideatq; absq; usu. Quo hodie
 Critici & Philologi nostri faciunt, meti
 puriq; aucupes verborum: Grammatici tamen,
 Logici tamen. Manet interim Gram-
 matica, manet Logica: sed desinunt esse In-
 strumentata; Veluti nec cives sua pocula aut
 vestes perdunt, licet tum non subeant ratio-
 nem Instrumentorum.

GRAMMATICA.

Hæc prima est inter artes Instrumenta-
 les; cujus in philosophia artibusq; nonnullis
 usus est maximus. Nec enim vel discimus,
 vel docemus, aut cognoscimus quidquam
 absq; oratione. Orationem vero informat
 Grammatica. Quo vero usus hujus artis
 Com-

Communior est, eo & ipsa magis necessaria
 quæ causa, quod primo omnium ineunte
 protenus ætate, huic disciplinæ addiscendæ
 incumbamus. Grammaticæ Systema com-
 pendiosum ita habet. *Subiectum* est Oratio,
 quatenus est vel esse debet congrua. Illa
 res considerata: hic modus vel ratio confi-
 derandi à fine petita; qui est, ut paulo post di-
 cam, congruitas. Oratio vero, ut Totum
 quid, per Methodum analyticam, artibus
 proprie destinata ut monuimus, resolvitur
 in partes, ex quibus constat. Partes vero
 sunt litteræ. Itaq; primo omnium de litteris,
 harumq; Characteribus, numero, pronuntia-
 tione, divisione, in Grammatica agitur. Ex
 litteris porro consistit syllaba, ex syllaba vox,
 ex voce integra oratio. Hucusq; de subiecto.
 Nam jam ante monui in Conditione quintalu-
 strum, in Artibus Instrumentarijs exilem re-
 periri subiecti & finis Explicationem. To-
 tam fere operam poni in Instrumentis. *Finis*
 Gram. si ipsa cõgruitas, elegãtia, & proprietas
 Orationis introducenda; ad quam rem & ad
 quod opus, Adminiculis, seu Medijs, seu
Instrumentis polydætalib; utitur Grammati-
 cus. Cæterum Oratio dupliciter potest pro-
 ferri, scripto & loquela: Principio omnium
 Orationem eleganter & recte scribere docet

Grammaticus per certas quasdam Regulas, adhibitis ad id Instrumentis, Calamo, atramento, & papyro. Hoc quæ præstat Grammaticæ pars, Orthographia dicitur. Hodie Batavi Elegantissimas ad nos propagarunt formulas, litteras ornate nitideq; pingendi, tam facili, & evidenti Methodo, ut nemo non proprio genio, paucarum horarum spacio, omne hoc artificium apprehendat. In Loquela duo spectantur, vox ipsa aut Oratio; & pronuntiatio, seu accentus, seu modus proferendi orationem. Vox vero ipsa, vel simplex est, & solitaria: ita eam tractat Etymologia: vel est conjuncta, seu composita, seu integra Oratio; ita ad Syntaxin pertinet. Pronuntiatio ipsa vocatur alias Prosodia. De tribus his partibus, Etymologia, Syntaxi & Prosodia, idest, de voce simplici, ac integra Oratione, de accentu ac pronuntiatione utriusq; hoc breviter adjungo. Omnis vox simplex, vel nomen est, vel pronomen, vel Verbum, vel participium, vel adverbium, vel Con. vel præp. Instrumenta, seu Media per quæ nominis cognitio in Oratione acquiritur, sunt Genus, Declinatio, constans Numeris, casibus, figura, & cæteris de quibus agi solet in Grammaticâ; quæ omnia sunt notiones secundæ, & Entia rationis, ejusdem

in hac arte usus, cujus in Logica sunt prædicabilia, Enuntiationes, subjectum, prædicatum, Major, Minor. Ita ad Pronomen, ad Verbum, cæterasq; Orationis particulas congruè proferendas, adhibentur peculiaria Instrumenta, quibus totum Systema hujus artis repletum est. Poterit aliquis hanc Grammatices partem, perfacili labore & non multo tempore discere, seu Græcum, seu Latinum quis Idioma desideret, dummodo rectam, & convenientem insistat viam. I. Ultraque lingua habet numerum vocabulorum radicalium, ex quibus ut radicibus, quidquid usquam est in universâ dialecto enascitur. Eas radices Græcæ quidem linguæ collegit, E. Lubinus in Clavi: Latinæ vero Faber Soranus, quas qui memoriæ impreserit, quod paucorum septimanarum spatio fieri potest, eum nihil in universo sermonis ambitu latere potest, quod vel non intelligat, vel non sciat nominare. Ita vero ediscendæ sunt, ut non negligamus genus, quod protenus ab authoribus istis cuiq; radici adscriptum est. Atq; ut genus facilius hæreat, adjungendum est Radici Epithetum. Ita non opus erit, peculiari labore vocabula apprehendere, & postmodum alio sonatu genera vocabulorum.

II. Animo quoq; compræhendendæ sunt,

C 4

formu.

formula declinationum & conjugationum, idq; per postremas solum litteras. In his duobus consistit tota Etymologia de vocabulis simplicibus. Vocabula porro Coniuncta, seu Integra Oratio (cui debetur Syntaxis) congrua efficitur, adminiculo certarum quarundam Regularum, quæ hic Instrumenti vicem iustinent. Has Regulas, primo dare operam oportet, non ut ita recensere valeamus, quemadmodum Graculi aut picæ solent, abiq; intellectu, quod hodie fieri in Scholis affolet, magna & temporis & ingeniorum iactura, sed ut ante omnia Intelligentur perfectissime. Dehinc ut cuiq; Regulæ phrasæ subjungantur & elegantes, & multæ, & usus quotidiani. Ea ratione brevi tempore comparabit sibi, aliquis non omnino stupidus, locupletissimam suppellectilem congruæ, ornataq; Orationis. Præcipua tamen Syntaxeos vis, & nervus, imo anima ipsa consistit in exercitijs, tam loquelæ, quam compositionis. Postrema est pronuntiatio seu Prosodia, cujus Instrumenta vel media itidem sunt Regulæ, per multas observationes, ex Poëtarum scriptis eruta. Hæc Grammatices Particula, si certis numeris, mensuris, & vinculis quasi coerceatur, aliud sumit nomen, diciturq; eam obcausam Oratio Ligata, vel Poëtica, de qua pauca adjungo.

POE-

POETICA.

Zabarel. lib. 2. de nat. Log. insolitum
 quid & inauditum docuit de arte poetica, eam
 (quemadmodum & Rethoricam) nulla ra-
 tione esse Instrumentum Philosophiæ Uni-
 versale, sed solum disciplinæ civilis. Tum In-
 super non Grammaticæ, sed Logices esse par-
 ticulam, non minus quam Dial. Apodict.
 Sophisticam. Primitivi non ancillari Philo-
 sophiæ Theoreticæ, quia hujus sufficientia
 instrumenta sunt Dial. Apod. Sophistica. Non
 artibus, quia id esset nimis vile. Omnes enim
 artes Mechanicæ, & abjectæ, & illiberales.
 Non deniq; Philosophiæ morali, quia hæc
 absq; poetâ intelligatur & exerceatur. Superes-
 se solum disciplinam civilem, cui ancilleretur;
 sed quomodo? persuadendo homines ad actio-
 nes, idq; beneficio Exempli. Exemplum
 vero quia est Syllogismus Logicus, quamvis
 imperfectus, idcirco poetin quoq; esse partem
 Logices. Ut a Refutatione postremi hujus
 exordiat, si illud prorenus habendum est pro
 parte Logices, quod Instrumentis Logicis
 utitur, ad tuum finem consequendum, velut
 Poetica utitur Exemplo, dic mihi, quidnam
 supererit disciplinarum, quod non accu-
 tum sit pars Logices? Medicina utitur Syl-
 logismo Dialectico: Physica Apodictico, ea-

dem ratione qua Poetica. Exemplo: si jam
 hæc ob usum Exempli dicenda est pars Logi-
 ces, etiam Physica & Medicina erunt Logices
 partes. Da enim rationem diversitatis.
 Quod Zabarell. porro inculcat, non esse ali-
 um *finem* poëtos, quam suasionem & actio-
 nem, id cum omni pugnat sano sensu. Lu-
 cretium Poetam esse nemo negat: item Ma-
 crum: item Nicandrum, & Virgilium in Ge-
 orgicis, & Ovidium in Fastis, & Oppianum
 in Halieuticis. Horum vero nullus est, qui
 hominibus suadeat, aut eos hortetur ad actio-
 nem civilem. Tradunt vero vel cognitio-
 nem naturæ herbarum, animalium, vel Cæli,
 anni, aliarumq; rerum: Vides falsum esse Za-
 barellæ fundamentum, quod habet; Poësin
 non esse Instrumentum Philosophiæ Theore-
 ticæ: quippe quæ non comparetur ob cog-
 nitionem, sed solam actionem civilem. Ve-
 lut Logica est Instrumentum catholicum om-
 nium scientiarum, & Totius Philosophiæ,
 neq; magis cognitioni, quam actioni; *περίεξαι*
 quam *μύσαι* servit, Quomodo Poësis soli a-
 ctioni famulabitur, & tamen erit nihilominus
 pars Logices? Ais Phil. Theor. non indigere
 Poësi, quia contenta sit Dial; Apod. Sophist. At
 ajo ego, hac ratione nec Philof. civilem indi-
 gere Poësi, quia eadem Dial. Apod. Soph.
 fatie

satis sufficiunt illi pro Instrumentis. Audio porro nec artibus inservire, quia id esset abjectum nimis. Quasi vero omnes artes essent sordidæ, ut nequiter judicavit Zabar. Quo enim loco Medicina ponetur? Quam non minus Reges coluerunt & principes, quam poësin! Et quidni Elegantes poëtæ Medici, res Medicas carmine æq; describerēt, quam actiones civiles? Habemus Fracastorium, habemus Serenum, & Macrum qui Carminibus Medica tractarunt. De Philosophia morali fateor, intelligi & exerceri posse absq; poësi, sed & exercetur absq; Logica: Actio enim secundum virtutem instituta, parum pensi habet, quid de Modalibus, aut Elenchis, aut figurarum numero statuatur Logicus. Tamen nihilominus Logica manet Instrumentum Philosophiæ. Quidni Ergo & Poësis. Nostralis est sententia. Poësis essentiam consistere in formanda oratione Ligatâ, certis metris & mensuris inclusâ. Oratio vero, quia subjectum est Grammatices, etiam Poësin esse particulam Grammatices; & quidem nihil aliud, quam accuratam Prosodiam. Jam vero, ut Grammatica est Catholicon Instrumentum Philosophiæ, & Artium Liberaliorum, ita & Poësin itidem esse Consimile Instrumentum. Ea si artificiosis metris inclusas tractas

tractat res Physicas, sit Instrumentum Physi-
ces: Si medicas, medicina: si Divinas & Theo-
logicas, Theologia. Quemadmodum in
hac Palaestra, David Propheta Poesin insigni-
ter & calluit, & exercuit, Logices fortean
Aristotelæ prorsus inscius.

RHETORICA.

Nos Rhetoricam non minus quam Logi-
cam facimus Artem Instrumentalem Univer-
sæ Philosophiæ, & Artibus liberalibus famu-
lantem. Artem, inquam, quæ peculiare Im-
perium, & suam sibi perfectionem habeat:
non vero sit particula cuiusdam artis.
Zabarel. l. 2. nat. Logices. Idem de Rhetor-
ica docuit, quod de Poesi. 1. Non esse In-
strumentum totius Philosophiæ; sed solum
disciplinæ civilis, seu Politicæ. 2. non consti-
tuere peculiarem artem, sed esse particulam
Logices, haut minus quam Dial. Apodi: So-
phisticam; ipsamq; Poesin: Fundamenta hu-
jus Paradoxi non affert alia, quam quæ jam de
Poesi recensuimus; quorum refutatio exinde
peti potest. Addit vero de Rhetorica hoc in
specie, quia finis ejus est Persuasio, nemo ve-
ro seipsum persuadet, sed solum alios, hinc
sequi, Rhetoricam non habere usum nisi in il-
lis disciplinis, quæ versantur in alijs persua-
dendis,

dendis; qualis est Politica. Itaq; hujus solius
 esse Instrumentum. 2. Tum porro Enthymema
 esse Syllogismura Logicum Imperfectum.
 Rhetoricam vero totam consistere in Enthymemate,
 ad certam materiam, scil. civilem applicando;
 velut Dialectica ad materiam contingentem,
 apodictica ad necessariam, Sophistica ad falsam.
 Itaq; ut has, sic & illam esse partem Logices;
 Præter hanc argumentationem, quidquid in
 Rhetorica traditur, id esse heterogeneum:
 neq; elocutionem, amplificationem, ornatum
 & Elegantiam orationis, uti neq; affectuum
 concitationem esse de Essentia Rhetoricæ;
 sed solum Accidentarium quid. Oratorem
 etiam eue esse, qui succise proponit
 Dialecticum, qui prolixè, & ornate
 Differre utrumq; non alia ratione, quam solo
 fine. Dialectici enim finem esse nudam
 cognitionem; Rhetoris vero Actionem;
 Utrumq; uti syllogismo; illum quidem
 perfecto, hunc Imperfecto, cui altera desit
 propositio, utpote jam ante nota.

Quod si quaesiveris ex illo, quia fiat,
 quod Aristoteles Rhetoricam non tradiderit
 in Organo Logico, ut dialecticam, sed proprium
 illi opus assignarit; Respondet; Dialect.
 Apod. Soph. esse Instrumenta Philosophiæ
 Theoreticæ. Rhetoricam vero Philosophiæ
 practicæ

practicæ civilis: illam vero nobiliorem esse
 hac. Itaq; Instrumenta illius præcedere, &
 per consequens, prius agendum fuisse de
 Dial. Apod: Soph; post de Rhetor: Sed tamen
 Rhetoricam esse veram Logices particulam,
 quæ apto loco proponatur, post absolutas tres
 illas particulas Logices. Hæc breviter
 sunt discutienda. In eo præcipue falsus
 est Zabarella, quod cum videret Rhetorices
 finem esse persuasionem, existimavit, nullam
 esse persuasionem, nisi in disciplina civili,
 adeoq; huius solius Organon esse Rhetori-
 cam. Nescivit etiam Metaphys. Mat. Phyl.
 Medicum, Theol. Jurisp. revera & proprie
 loquendo Persuadere: Itaq; haut minus quam
 Politicam indigere adminiculo Rhetorices.
 Quid enim est Persuasio? Si Aristoteli, Cice-
 roni, Quintiliano fidem habemus, nihil est al-
 liud persuadere, quam Oratione probabili
 in cuiusvis animo, aliquam gignere opinio-
 nem: At omnis Philosophia, Artesq; Libera-
 les gignunt in animis auditorum, discipulo-
 rumq; suorum, opinionem aliquam, Oratio-
 ne probabili. Omnes Ergo persuadent: O-
 mnes ergo Rhetorica utuntur ut Instrumento.
 Proinde Rhetorica non minus quam Gram-
 aut Logica, est generale Instrumentum toti-
 us Philosophiæ. Oratio probabilis, includit
 omnem

omnem materiam contingentem, necessariam, Sophisticam: per hæc tria enim probamus, idest probabilem, & persuasivam facimus Orationem. Opinio etiam non significat angustissime solam incertam dubiamq; rei cognitionem; (nam ita nec in civili quidem disciplina semper dabitur persuasio, atit Rhetorica; quum hic sæpe firmissima nascatur cognitio, atq; scientia rei ejus, quæ persuadetur) sed omnem Cognitionem, & scientiam. Deinde Enthymema est quidem considerationis Logicæ, ut Syllogismus Dial. Apod. Sophist. sed eò quod Rhetorica Enthymemate utitur, non protenus erit particula Logices. Eo etiam Medicus, etiã Jurisperitus & Ethicus utuntur? Hic iterum sunt falsa fundamenta: Eum habitum qui speciem aliquam Syllogismi applicat ad peculiarem materiam, fieri peculiarem partem Logices. Logica certe nihil quidpiam rei habet cum Rebus: Syllogismus omnis à Logico explicatus; nudè consideratur. Eum post unaquaq; disciplina ad suum applicat subjectum & finem: Physicus ad rerum naturalium cognitionem, unde tum Syllogismus specificatus dicitur Apodicticus, quia applicatur materiæ necessariæ; sed tamen tum non amplius pertinet ad Logicam, verum ad Physicam. Ita idem Syllogismus
 usurpa-

48 PETRO LAUREMBERGI

usurpatus ab Eubico; à Medico, in virtutis
 & sanitatis acquisitione, fit Dialecticus. At
 tum proprius est Ethicæ, & Medicinæ, non
 Logicæ. Ita idem Syllogismus adhibitus
 ad persuadendum, & producendam aliquam
 opinionem, quæcunq; tandem illa fit, in animo
 auditorum, tum proprius fit Rhetoricæ, neq;
 amplius pertinet ad Logicam. Notum est
 discrimen inter Logicam docentem, & uten-
 tem; Logica docens est Instrumentum Ca-
 tholicum omnium habituum. Logica utens,
 fit ipsa disciplina cui applicatur. Ita Enthymema, vel Syllogismus etiam perfectus, (nam
 falsum quoq; est, quod Zabarel ait, Rhetori-
 cam uti solum Enthymemate, non vero etiam
 Syllogismo perfecto, cum Cicero & Oratores
 Græci sapissimè perfectis Syllogismis usi sint)
 applicatus materiæ persuasibili, jam fit Rhe-
 toricus & dæsinie esse Logicus. Consimili
 ratione falsum quoq; est, præter Syllogismum
 dial. Apod. Sophist. dari Enthymema, seu
 Rhetoricum. Nihil Enthymema differt à tri-
 tribus illis, neq; peculiare aut quartum con-
 stituit genus. Nam non dantur plura rerum
 genera in Mundo, quam tria; contingentiæ,
 Necessariæ, Falsæ. Enthymema vero est de
 rebus vel Conting. vel Necess. vel Fals. igitur
 Enthymema omne, vel erit Syllogismus
 -squiss
 Dial.

Dial. vel Apod. vel Sophist. nec potest ab hisce tribus sejungi, eò quod referatur ad actionem civilem. Nam actiones civiles, annon & ipsæ sunt contingentes? Est alia absurditas: solam Argumentationem esse propriam Rhetorices: Orationis splendorem & amplitudinem, itemq; affectuum commotionem esse parerga. Sic Argumentor. Heterogenea sunt, quæ nihil ad essentiam rei faciunt, & sine quibus res bene esse potest: At sine Ornatu Orationis, sine affectuum concitatione, nulla potest esse persuasio. Ornatus igitur Orationis, & affectuum commotio non sunt Heterogenea in Rhetorica, cujus finis est persuasio. Qui sine his persuadere conantur, idem præstabunt, quod pauper, emprurus ferricum, & tamen pecuniæ carens: Surgat aridus quispiam & exsuccus Orbilius; & Argumentationibus ac Syllogismis quibusdam nudis, in forma modoq; compositis, & paupere sermonis simplicitate prolatis, absq; verborum ornatu & phaleris, absq; commotione affectuum consuadere conetur populo & fenatui, alioquin alieno à pace, ut injurias sibi à vicinis illatas æquo ferant animo: An tu illum Oratorem aut Rhetorem vocabis? E contra surgat alius, non steriles proferens Syllogisinos, sed unâ operâ elegantissimi

D

mos

mos orationis flosculos spargens, & verba depromens, quasi sesamo & papavere condita, qui laudibus prosequatur suæ Reipubl. formam, vel excellentiam vitæ Theoreticæ, & masculè commoveat affectus in populi atq; Senatus animis, hunc ne tu dices Dialecticum potius, quam Rhetorem & Oratorem, quamvis prior ille pro scopo & fine habeat actionem civilem, hic meram cognitionem? Illud esset invertere naturas & nomina rerum. Ego vero non vererer nominare stultissimos & ineptissimos, Aristotelem, Ciceronem, Quintilianum, qui hujusmodi heterogeneis & parergis tradendis omnem suam occuparunt operam. Quid enim in horum libris Rhetoricis crebrius, quid accuratius, & prolixius explicatum invenitur, quam Ornatus Orationis, & affectuum commotio? Postremo ex ipsis Aristotelis operibus luce meridiana liquet clarius, non illum ita de Rhetorica egisse, & postposuisse Logicæ, quasi illius foret particula; sed qua peculiarem constituit disciplinam, peculiari opere explicandam. Quam nos sententiam & verissimam esse arbitramur, & tali insuper argumento suffultam volumus: Ubi sunt omnia requisita essentialia, ad artem peculiariter constitutendam, ibi est Ars peculiaris, ab alijs distincta:
 At

At Rhetorica possidet omnia requisita, omnes partes essentielles, quæ Integram Artem absolvunt. Est ergo Ars Integra; non particula alicujus artis. Hujus Syllogismi demonstratio consistit in cognoscendo integro systemate & constitutione Rhetorices, quam talem damus, succinctè & breviter, quantum Instituti ratio patitur.

Subjectum ejus est auditor, vel animus auditoris, quatenus debet persuaderi. In hunc Introducitur *Finis* Rhetorices, qui est Persuasio, per convenientia *media*, quibus repleta est tota Rhetorica: Velut in hominem agit Medicus, & in Aurum Aurifex, introducendo ijs finem, ille quidem sanitatem, hic figuram annuli: Ita in Auditorem agit sua Oratione Orator, vel Rhetor, atq; finem suæ Artis, persuasionem sc. in illum introducit. Hic finis Rhetoricæ ab Aristot. l. i. Eth. c. 2. constituitur, nec potest eo perfectior neu aptior dari. Quamquam n. Rhetor non semper persuadeat, id nihil impedit quo minus persuasio sit ejus finis; non minus quam sanitas Medicinæ finis manet, quamquam Medicus non semper sanet. Persuasio vero est productio alicujus opinionis, aut cognitionis in animo auditorum. Neq; solum ad *κοινωνίαν* civilem astringitur, ut Zabarel. visum.

sed etiam ad *θεωρίαν*, & *μίμησιν*, adeoq; Rhetorica generale est Instrumentum omnium disciplinarum liberalium. Nam de miseria hominis, de sanitatis præstantiâ, de DEO & angelis, de cœlo, & circulo, Rhetor ornato affectuosoq; dicendi genere pertractat, inq; suam sententiam pertrahit multos, quorum fores frustra argumentationibus solum pulsasset Dialecticus, Apodicticus, & Sophista aliquis. Subjectum & finem sequuntur *Instrumenta*, quorum in Rhetorica messem metere licet uberrimam Ut evitetur confusio, constituimus unum Catholicum Organon Rhetoricæ, quod est Oratio probabilis, Ornata, & affectuosa: probabilem faciunt argumenta, ornata figuris Tropisq; affectuosam, commotio pathematum. Argumenta initio omnium sunt ex cogitanda & invenienda: Hinc enata est pars Rhetorices, quæ dicitur Inventio, cujus fundamenta petuntur ex Dialectica, seu Topica, quæ est de Locis. Ut Medicus sua Instrumenta seu Medicamenta, petit ex Physica, sic Rhetorica sua ex Dialecticâ. Sunt vero certa quædam capita, velut pyxides Pharmacopolarum, ex quibus ordine dispositis peti & depromi possunt argumenta, probabilem Orationem facientia, quales sunt Difinitio, Divisio, antecedentia, conf. Inventa

Inventa vero, non quoquomodo, sed apposite digerenda, ut ordo aliquis habeatur. Huic ancillatur pars, quæ dicitur Dispositio. Nec enim quodvis quovis loco poni amat. Etiam Dispositio per certa capita traditur, quæ sunt; Exordium seu præambulum Orationis, in quo ponuntur illa Argumenta, quæ Oratorum animos ad auscultandum præparant. Narratio. Propositio. Confirmatio, Refutatio, Peroratio, seu conclusio. Vide nostram Euphradium seu Methodum formandarum Orationum. Cæterum cum Rhetorica sit Organon totius Philosophiæ; Hæc vero Majorem possideat varietatem rerum; Res autem omnes una eademq; ratione, nec argumentis probari, nec disponi possunt, etiam hic Instrumenta excogitata sunt, quorum ope de singulis rebus compendiose inveniri possit id, & postmodum disponi, quod facit ad persuasionem comparandam. Itaq; omnia quæ Operationi Rhetoris seu persuasioni subjecta sunt, & pro quibus Inveniendæ sunt, moxque disponendæ Argumenta, reducuntur ad quatuor summa genera, quæ vulgari-ter dici solent genera causarum, suntque Didascalicum, Demonstrativum, Deliberativum, Judiciale. Ad Didascalicum referuntur omnia, de quibus cum persuasione

docendi sunt homines: ad Demonstr. Laudes & Vituperia: ad Deliber. Consultationes de varijs rebus. Ad Judiciale, Lites forenses. Pro persuadendis rebus, didascalico generi subjectis, aliter inveniuntur argumenta; aliter pro demonstrativo: aliter pro cæteris. Quomodo autem juxta quodque horum debeant inveniri & disponi Orationes, id allegato opusculo à nobis est demonstratum, neq; huc referre patitur hujus tractatus compendium. Sic igitur & inveniri & disponi convenit argumenta, quæ Orationem, ut dixi, faciunt Probabilem: Jam porro eadem Oratio exornâda est elegantibus pigmentis, & decore venusto sermonis. Neq; enim satis est argumenta inventa disposuisse ordine, quin oportet etiam eadem Vestitu quasi regali induere, & ita producere in theatrum, ne egena, paupera, exsucca, & inepta accidant auditoribus. Hic aliud est Instrumentum Rhetoricum, Elocutio scilicet, quæ polydædalas figuras, Schemata & Tropos, partim in una simplici dictione, partim in tota periodo spectatas, & consimiles elegantias, docet adhibere, atq; ijs Orationem polire: Tertio, affectuosa quomodo fieri debeat oratio, etiam præcepta & Instrumenta apud Rhetores existant, quæ videri poterunt. Nos studemus brevitati.

virati.

vitati. Atq; hoc quidem pacto debite instructum & adornatum est Instrumentum Rhetoricum, Oratio sc. probabilis, ornata, affectuosa: quæ postmodum, si cum gratia pronuntiatur ad auditores, (quorsum facit postrema Rhetorices pars Pronunciatio) jam dubium non est, quin persuasio, id est, finis, in subjectum, id est, animos auditorum, introducatur. Atq; hæc una est Rhetorices constitutio. Si quis volet etiam sequenti ratione eam conformare, non magnopere pugnabo. Rhetorices subjectum est Oratio, quatenus fieri Ornata debet: Finis est ipsa elegantia, & Ornatus: Instrumenta sunt loci Topici: itemq; partes Orationis Rhetoricæ, Inventio, dispositio &c.

LOGICA.

Hanc esse Philosophiæ Instrumentum nemo hæctenus vocavit, quod sciam, in dubium. In eo tamen falsi sunt pleriq; quod eam destinarint Instrumentum Philosophiæ solius, non vero etiam aliarum artium. Nec Medicina, nec Theolog. nec Jurisp. proprie Philosophiæ partes sunt. Tamen Logices utuntur adminiculo. Logices constitutio nervosa hæc est. Subjectum ejus non sunt res omnes, ut supra monuimus, sed animus

humanus, quatenus dirigi debet, in cognitio-
 ne rerum. Hæc directio, vel informatio
 est finis Logices, introducendus in Subjectum,
 seu Animum, per Instrumenta Logica. Ani-
 mi vero seu mentis nostræ, tres sunt operatio-
 nes, simplicium rerum apprehensio: earun-
 dem conjunctio & divisio: de iisdem discursus
 & ratiocinatio. Apprehensioni sim-
 plicium seruiunt, notiones secundæ simpli-
 ces, Prædicabilia, sc. genus, Diff. Prop. &
 Accid. quæ sunt Instrumenta, quibus dirigi-
 tur animus in cognitione rerum simplicium.
 Res vero omnes simplices inclusæ sunt decem
 summis generibus, quæ prædicamenta vo-
 cantur. Unumquodq; horum ordinatâ &
 artificiosâ serie est dispositum, beneficio di-
 ctorum prædicabilium, ut ita difficulter in ijs
 cognoscendis hallucinari possit animus. Se-
 cundæ operationis animi Instrumenta sunt
 Enuntiationes, seu propositiones, quarum
 Regulas & conditiones, & affectiones pluri-
 mas tradit secunda pars Logices, ab Aristotele
 dicta *ἐπιχειρήματα*. Postremo integrum discursus
 & ratiocinationem dirigit Syllogismus,
 nobilissimum Logices Instrumentum. In
 Syllogismo duo dantur, Forma & materia.
 De Forma Syllogismorum sunt Analytica
 priora; quo pertinent Tres, vel quatuor Syl-
 logismo:

logismorum figuræ: tum cuiusq; figuræ modi varij: itemq; variæ syllogismorum species, Cathegoricus, hypotheticus, Enthymema, Exemplum, Inductio, Sorites &c. Materia Syllogismorum est triplex, Contingens, Necessaria, & Falsa. De contingente est Dialectica vel Topica; de Necessaria, Apodictica vel Demonstratio, tradita posterioribus Analyticis. De Falsa est Sophistica, vel Elenchi Sophistici. Unamquamq; sigillatim explicatam dedit Aristoteles, Atq; hæc esto generalis & compendiosa Logices constitutio.

M N E M O N I C A,

Hæc ita se habet ad Memoriam, aut reminiscentiam, quemadmodum Logica ad Rationem. Non minus in rerum retinendis speciebus errabat Memoria, quam errabat intellectus in earundem rerum cognitione. Mnemonicam in præcepta redegit & nobis reliquit Cicero l. 3, Heren: In eae se oppido exercuerunt præter Ciceronem, Seneca l. 1. Controv. Plin. l. 7. c. 24. Quintil. l. 11. Polydor. Virgil. l. 2. c. 9. Muretus l. 3. v. L.

Constitutio Mnemonices talis fit, Mnemoni si reieratur ad Philosophiam aliasq; artes, Instrumentum earum est, quemadmodum & Logica. Si absolutè, & in se consideretur est Ars,

D s

confi

consistens in tribus istis sæpius memoratis. *Subjectum* Mnemonices est Reminiscencia vel Memoria, quatenus rerum species prompte appræhedit, retinet, & depromit iterum.

Finis est ipsa Instructio & directio Memoria, ut facile, cito, tenaciter, & ordine res multas appræhendat; appræhensas retineat, & conservet: conservatas iterum depromat cum animus jubet.

Instrumenta sunt Loci & Imagines; Loci eliguntur multi, commodi, ordine siti pro quolibet vocabulo memorando unus. Imagines animo concipiuntur in Loco collocari, habentq; similitudinem cum rebus retinendis. Per hos locos & Imagines, ceu Instrumenta, mirabili promptitudine vocabula & res memoriæ imprimuntur, & ordine ac diu retinentur.

MEDICINA.

Medicinæ Systema ad hanc faciem constitutum est. *Subjectum* adæquatum non est corpus humanum, sed omne animal perfectum, quod sanitatis & morborum particeps est, à natura; Animal, inquam, quatenus sanabile: qui modus considerandi à fine peccatur: Finis enim medicinæ est sanitas, in animal introducenda, per Instrumenta seu Remedia.

Ab

Ab hoc uniuersali Medicinæ subjecto, possunt abscindi particulæ quædam, & fieri Medicinæ speciales, *ἀνθρώπινα ἰατρικά*, quæ pro subjecto hominem sumit, omniumq; est nobilissima, & à nobis exercetur: Veterinaria, mulos, equos: *κυνιατρικά* canes: Imo & varias unius huiusmodi speciei partes, ut Ophthalmici, solos oculos; Lithotomi solos renes, & vesicam, quod ipsum olim apud Romanos in usu fuisse alibi docui. *Subjecti* cognitio primo omnium loco ambulat. Eam tradit illa medicinæ pars, quæ Anatome dicitur, quæq; accuratè rimatur & scrutatur structuram, atq; conformationem omnium corporis membrorum, externorum juxta atq; internorum, quæ tribus magnis ventribus continentur, capite, thorace, Abdomine: Subjecto proximè adjungitur *Finis*, ipsa scilicet sanitas, ad quam omnia in Medicina collineant, velut ad ultimum scopum, quæq; Animal, seu subjecto est inducenda: Sanitas, inquam, non præsens, aut hujus conservatio (ubi jam adest finis artis, ibi cessat omnis artis operatio) sed absens & ab animali remota. Sanitas vero consistit in Temperamento, Idiosyncrasia, spiritibus, humoribus: Itaq; de his omnibus agit medicina, eaq; accurate cognoscit. Non enim ignotum esse finem oportet. Addunt nonnulli

nulli

nulli explicationem Elementorum, mixtionis, itemq; theoriam facultatum animæ, & actionum; sed ea revera heterogenea sunt, & ex Physica male transferuntur in Medicinam: quin eorum cognitio præsupponitur. Nam Medicum jam ante Physica instructum esse oportet: Vel etiam non tam ad finem hæc pertinent, quam ad subjectum. Ubi enim de membrorum structura agitur, ibi simul agitur, de eorundem actionibus & facultatibus, Sanitatem sic explicatam & cognitam excipit mox morbus illi contrarius: Contrariorum siquidem eadem est disciplina; Et sanitas è subjecto expulsa est per morbum, Iterumq; si restitui in subjectum debet, ut morbus expellatur necesse est. Hæc est Pathologia, id est Catholica, seu generalis explicatio Morbi, causæ morbi, & accidentium seu symptomatum morbi. Jam vero morbus expelli nequit, & sanitas revocari, nisi qualis sit morbus cognoscatur. Cognosci vero nisi per signa nequit; Hinc pars medicinæ Simejotica, de signis tam diagnosticis, quæ præsentem morbum ostendunt, quam prognosticis, quæ de ejus futuris eventibus, nos docent. Prognostices vero nobilissima pars est, doctrina Crisium, & dierum Criticorum, in quibus fit Naturæ pugna cum morbo, ostendens qualis sit futurus morbi exitus.

itus.

itus. Postremo loco sunt *Instrumenta Medica*, per quæ sanitas profligata reducitur, & morbus præsens protruditur ex subjecto. Ea *Instrumenta* sunt triplicia; *Dixta*, *Pharmacia*, & *Cheirurgia*. *Dixta* complectitur omnem victus rationem, positam in usu probo sex rerum, ut vocantur, non naturalium, aeris, cibi potusq; somni vigiliæq; motus & quietis, excretorum & retentorum, ac animi affectuum. *Pharmacia* Medicamentorum dextro & legitimo usu absolvitur. In Medicamentis spectatur *Materia* & *Forma*: *Materia* Medicamentorum est *Triplex*, petiturq; omne pharmacum, vel à vegetabilib. seu plantis, vel à mineralib. vel ab animalibus. Huc pertinet *Botanica*, in qua se æstivis temporibus exercere solent *Philiatri*. *Formas* medicamenta recipiunt varias, *Liquidas*, *Medias*, *crassas*. Modo enim efformantur in pilulas, modo in *Emplastra*, *pulveres*, *portiones*, *electuaria*, *olea*, *salia*, *essentias*, *tincturas*. Cui rei utibilem operam locat *Vulcanus*, idest, *ignis* & *fornaces*. Hæc est *Chemia*, famula *Pharmacix*, quæ adminiculo *fornacum*, *vitrorum*, & *ignis*, multis mirisq; modis tractat, resolvitq; id *Medicaminum* in excellentes formas, præparatq; *vegerabilia*, *mineralia*, & *animalia*. *Cheirurgia* ultima est

est Instrumentorum Medicorum soboles
 quam minus rectè, ut & *Φαρμακουργία*, à Me-
 dicina seégant, & singulares ex ijs artes fa-
 ciunt multi. Ea nihil est aliud quam manua-
 lis operatio, seu applicatio manuum, & Or-
 ganorum quorundam. Sunt enim Morbi plu-
 rimi qui fugari nequeunt, nisi ferro, igne,
 novaculis, cucurbitulis, scalpellis, ferris, spa-
 tulis, turundis, & id genus Instrumentis alijs.
 Præter hæc tria membra, Subjectum, finem
 & Instrumenta, etiam species dantur in Me-
 dicina, species scilicet affectuum, morborum
 & Symptomatum, qui obsident speciales cor-
 poris partes, possuntq; dividi pro membro-
 rum diversitate, in externos & internos. U-
 triq; iterum vel capitis, vel thoracis, vel Ab-
 dominis, vel Artuum.

CHEMICA.

Subjectum hujus artis est corpus perfe-
 ctè mixtum, tam inanimè, quam animatum,
 quod Physici triplex esse norunt, Minerale
 (sub quo Lapides, succi concreti, Metalla)
 Vegetabile, & Animal. Hujusmodi ergo cor-
 pus est res considerata. Modus consideran-
 di est, quatenus illi conciliari debet Forma
 & essentia nobilior, & aptior ad usus me-
 dicos.

Finem

Finem Chemiæ qui statuunt Opus aut pragma, illi nesciunt distinguere inter genus, & speciem. Ars est Genus Chemiæ: Opus est generalis artis finis. Chemia est species: Ergo pro fine postulat speciale quid. Pragma & opus non magis est finis Chemiæ quam futuriæ. Qualis sit adæquatus hujus artis finis, jam ante innui, dum assignavi modum considerandi, qui semper solet desumi à Fine. Est scilicet Forma aut Essentia exaltata, purificata, resoluta, pro nobiliori, & salubriori usu Medico, qualia sunt aquæ destillatæ, olea, salia, extracta, Tincturæ, spiritus &c.

Instrumenta vel Media Chemica non sunt operationes, ut nonnulli fabulantur. Hæc saltem sunt conditiones quædam, pertinentes tam ad Subjectum & finem, quam ad Instrumenta: Operationes potius sunt de Officio artificis, ab Instrumentis tota natura differentes. Neq; Medicatio Instrumentum est Medicinæ, neq; fabricatio fabrilis: neq; fusio Metallurgicæ, neq; destillatio aut calcinatio Chemicæ: sed Medicinæ Instrumenta sunt Medicamenta: fabrilis securis, ferræ: Metallurgicæ, Ignis, Crucibulum &c. Hæc secus Chemiæ Instrumenta alia multo sunt quam operationes. Ea nos constituimus sequentia: sunt Fornaces omnis generis, vasa vitrea

vitrea, terrea; Ignis, per varios gradus accensus & ordinatus: Aqua: Aer: Menstruaq; alia; ferrea quædam Organa tractando igni, vasisq; accommoda; lutum, lapides. &c.

PLASTICA.

Ea dicitur quæ ex limo ductili, aut cera efformat elegantes effigies. *Subjectum* est corpus lentum, quod digitis aut stilo eburneo tractari, duciq; commode potest, quatenus figurabile. Hujusmodi corpora duo fere sunt artificibus usitata, Argilla & cera: Argilla diu multumq; subigitur, ut sequacem quendam lentorem acquirat, fiatq; commodissima recipiendis figuris. Cera aptior est ad hanc artem, & opera reddit ornatiores. Ea quoq; præparatione opus habet. Sumitur fere cera virginea, sole excocta, & ad nitidissimam albedinem perducta; Ea primum funditur lento igni, additurq; illi sextans Therebinthinæ vulgaris, factâ accurata utriusq; mixtura. Tum porro colores omnis generis triti exquisitissime & in pollinem conversi, vel ficci insperguntur, vel una alterave gutta olei amygd. excepti, probeq; permixti massæ cereæ, pulcherrimo illam colore imbuunt, eaq; jam parata effunditur in pelvim frigidâ purâ repletam. Ubi etiam illud notabis

tabis colores hoc modo conciliatos ceræ; raro ultra annum aut biennium retinere nativam pulcritudinem, sed fere tempore obsolescere. Est tamen artificium parandi ceram coloratam, quæ nullo unquam ævo inveterascit, sed floridissimos servat colores. Colores usitatioribus hi sunt; Cerussa alba, sicca. Æs viride, Chemice præparatum: Lacca; Zinnabrium; minium. Color carneus, ex momento Laccæ, vel Cinabrij, vel minij, cum pauxillo cerussæ. Brandgelb/ Schirgelb. Cæruleum Indicum. Cæruleum quod usurpatur ad collaria tingenda. Ruber saturus color paratur, vel ex hæmatitide, aut Roßstein/ vel ex Ruffgelb. Niger ex fuligine oleosæ Lampadis, lamina ferrea exceptâ. Vel ex nucleis integris Persicis, in vasculo curiose occluso, ne aër intret, combustis, non in cineres, sed in carbones. Ita adornatum est subiectum Plasticæ artis. *Finis* est omnis figura, aut Effigies vivarum mortuarumq; rerum; introducenda in ceram aut argillam. Ea perfectè est cognoscenda, imprimis quoad Elevationes & depressiones-partium. Nam totum fere artificium plasticum, consistit in exprimendo hoc nativo tumore, & subsidentia, ubi vel assurgunt, vel deprimuntur & subsidunt quælibet membra, quod ipsum longa &

E sedula

sedula observatione facile discitur. Postremo
 adhibenda sunt *Instrumenta*, quibus figura
 quælibet Cerae aut Argillæ inducitur. Sunt
 insignes quidam artifices, qui sola digitorum
 operâ argillam elaborant, & ex ea mirabiles
 formant effigies. Plurimiq; vero ad ceram sty-
 lis utuntur ossis, ligneis, ferreis, quarum cu-
 spides peculiari ratione, vel acuminatæ sunt,
 vel incurvatæ, vel explanatæ. Ijs adjutus quan-
 do Plastes jam absolvit in cera effigiem, solet
 hanc ipsam incrustare, & tenuissimo penicillo
 illinere, oleo spicæ. Id enim nimium splendo-
 rem & nitorem ceræ commodissimè castigat.

*ARGENTI & AURI-
 FABRILIS.*

Ars fabrilis latissime patet, cujus multæ
 sunt particulæ. Nam ferraria, æraria, stannaria,
 plumbaria, argentaria, auraria, omnes sunt ter-
 geminæ sorores, unius parentis. Unaquæq; ha-
 rum abscindit sibi subjectum speciale, ab uni-
 versali subjecto, artis universalis Fabrilis;
 quod est corpus Metallicum ductile. Ehim-
 vero ut una est Generalis ars medica, pro sub-
 jecto agnoscens Animal sanabile. Partialis
 vero Medicina sibi sumit speciem hujus Ca-
 tholici subjecti, ἀνθρώπινα corpus huma-
 num: veterinaria, mulos & Equos: κύνια canes.

canes. Ita Aurifabrilis, aurum: argentifabrilis, argentum; ferraria, ferrum eligit ducendum, tractandum, & in varias figuras efformandum. Nos ex omnibus Aurariam considerandam sumemus, pro Exemplo. Aurificinæ nomen duo significat. 1. Artem Chemicam, quæ alias *Chymica* dicitur, & aurum de novo facit ex Metallis ignobilibus, cujus Instrumenta vel spuria sunt; quibus impostores utuntur, ut imponant ignaris; vel legitima, lapis sc. benedictus & vera medicina, ut vocant, Universalis. 2. Artem aurifabrillem, quæ ex naturali auro, vel ex argento efformat varias Res. Si in genere ex fundamentis loqui velimus; Ejus *subjectum* est aurum, quatenus duci aut fundi debet in varias formas. Omnis vero artifex, quia *subjectum* cognoscere debet, quantum sc. fini artis suæ ex usu est; itaq; & aurifici Aurum probe est cognoscendum, intus & in cute; non quomodo generetur in terra ex sulphure, sale & mercurio? sed quomodo legitimum ab illegitimo internosci? quomodo ab adjunctis alijs metallis separari? quomodo purgari, & liquari, tractabile fieri & facile fundi, malleoq; & cælo duci & poliri debeat? Cui rei illi serviunt, aquæ fortes, lapides Lydij, Antimonium, plumbum, & capellæ cineritis.

E z aliaq;

aliaq; id genus. Viso subjecto, succedit *finis*; Figura scilicet auro concilianda, e. g. poculi, annuli, catenæ, torquis, armillarum, hominis &c. In his probe exercitatum oportet esse Aurifabrum, non tantum ut pictoria & sculptoria arte adjunctus, effigies rerum ad vivum exprimere sciat, sed & novas formas indies excogitare, atq; cum gratia effingere. Finem hunc porro suum producit in subjecto aurifaber, per *Instrumenta*, quorum satis magnam & instructam suppellectilem in officina sua asservat. Hic primo ambulat loco fornax & carbones; dehinc incus, mallei, limæ, forcipes, crucibula, *Inguß* oder *Sießpuckel* / *Stehbanck* zum *Orath* / *Spat* / spatium, quod fit ex talco albo combusto, estq; aptissimum organon recipiendis subtiliter figuris, & iterum exprimendis & reddendis, zum *abgießen*. Ejus loco nonnulli arenæ quodam genere subtilissimæ utuntur.

ARCHITECTONICA.

Sic Vitruvius & Latini elegantiores vocant artem extruendorum ædificiorum. Ea pro *subjecto* habet ligna, lapides, Cæmenta, quatenus ordinari & aptari debent in figuram ædificij. Hoc subjectum pernosendum est Architectoni, ut sciat, quæ ligna aptiora, durabiliora,

biliora, fragilia? quomodo scindi findiq; oporteat? qui lapides, quomodo conjungi ponique debeant. *Finis* est ipsa structura ædificij, quæ vel per ichnographiam, id est picturam, vel Orthographiam, id est erectam frontis imaginem adumbrari solet. Structura ipsa utpote totum, resolvitur in suas partes, methodo Analytica. Partes hæ sunt, atrium, tablinum, impluvium, Cavædium, hypætrum, Porticus, peristylum, theatrum, stabulum, Conclavia, quorum omnium medulla quasi est opus intestinum. Minutiores adhuc partes sunt columnæ, quarum fulcimēta sunt stylobata, basis, spira, Scapus; De quibus eleganter & erudite Vitruvius. Superfunt *Instrumenta* Architectonica, Canteri, Circinus, norma, ascia, dolabra, Runcina, ferra, cuneus, forceps, malleus, terebra, Clavus, Colla. &c.

Methodus tractandarum disciplinarum

PRACTICARUM.

Disciplinæ Practicæ, quanquam non sint artes, ut constat ex superiorib; sed Prudentiæ, distinctæ ab artibus, & sine, & toto genere; tamen non aliâ quam artes methodo tradiant. Idem ordo Analyticus, & his & illis constituendis servit; possidentq; etiam hæ, non minus quam artes, Tria illa sæpius jam

E 3

memora-

memorata & decantata membra, Subjectum, finem, & Instrumenta; Etiam habitus practici finem aliquem subjecto introducunt, per convenientia media, quamquam finis hic non sit opus aliquod, ab operatione vel actione diversum, ut in artibus: sed ab actione, *πρᾶξι* strictè dicta, neutiquam separabile. Cæterum omnes disciplinæ practicæ occupantur in formando homine, ut ille particeps fiat felicitatis & summi boni, & imbuatur honestate actionum.

E T H I C A.

Non est Ethica ea proprie disciplina, quæ hominem ad virtutem erudit in se considerata, qua is sibi soli vivit, quemadmodum plæriq; docent; sed est disciplina universalis, tradens præcepta catholica, & fundamenta vitæ honestè degendæ, quæ ad omnem vitæ conditionem, tam publicam, quam privatam se extendunt. Ubi officio locus est, ibi etiam virtutis honestatisq; id est Ethicæ est usus: Sed nulla est vitæ pars (Cicer: verba l. i. off) neq; publicis, neq; privatis, neq; forensibus, neq; domesticis in rebus, neq; si tecum agas quid, neq; si cum alio contrahas, quæ vacare officio possit. Ethica igitur, seu disciplina virtutum generalis est. Primo loco est sub-

jectum

sectum quod non aliud esse potest (quidquid etiam dicant alij,) quam homo, quatenus *foelicitatem*, quæ summum est in hâc vita bonum, debet consequi. Modus hic Considerandi, ut solet fieri, à fine desumptus, separat Ethicam ab omnibus disciplinis alijs. Est vero *finis* Ethices *foelicitas*, aut summum hujus vitæ bonum; quod in quam re consistat, disputent, quousq; lubuerit, Philosophi. Nos illud ponimus in actione secundum virtutem. Per actionem non intelligo nudum motum; sed perfectionem seu habitum, qui in motu seu in actione spectatur, vel potius utrumq; , actionem una cum perfectione. Hæc actio virtuosa introducenda est in hominem, ut finis in subjectum. Atq; ad hanc tendunt, velut ultimum scopum, omnia quæ in Ethica proponuntur. Introducitur a. per *Instrumenta* Ethica: quæ nihil sunt aliud quam virtutes, affectuum ac perturbationum animi castigatrices. Hinc de affectibus, de habitibus animi, & postmodum de omnibus virtutum speciebus, tam sollicitè & accurate agitur in Ethica: Atq; id ipsum non alio fine, quam ut ceu Medijs quibusdam corrigantur vitia, & acquiratur actionum honestas atq; integritas, quæ basis & fundamentum est felicitatis.

72 PETRI LAUREMBERGI
POLITICA.

Est quasi specialis Ethica, applicata homini in Republica vel πολιεία viventi. Ejus *subjectum* constituimus Rempublicam, quatenus *foelicitatis* debet compos fieri. Respublica vero cum sit compositum quid, ex parte Materiali & Formali; Materiale sunt homines in Republ. viventes, Imperantes, & oboedientes. Formale est Ordo, aut Regimen, aut dispositio. Proinde hinc primo omnium perpendenda societas civilis, seu civitas. Civitas constat ex familijs; familiæ ex conjugibus, liberis, famulis, de quibus omnibus Politica accurate docet. His suppositis descendendum ad Reip. Tres species, Monarchiam, Aristocratiam, Democratiam; quæ cum positæ sint in relatione, quæ est inter Imperantes & obœdientes, idcirco agitur primo de summâ potestate: deinde de his qui summæ potestati subsunt, quorum varij census & gradus. Vides cur Politica agat de Rege, de Tyranno, de subditis civibus, advenis &c. Hoc igitur est *subjectum*, cui introducendus est *Finis*. *Finis* Politices est *Foelicitas civilis*, utpote ad quam, ut nativum scopum, dirigitur & refertur, quidquid in universa politica traditur, qua foelicitate impetrata, homines in Republ. suam perfectionem possident.

Ultimo

Ultimò *Instrumenta* Politica sunt duum generum i. Personæ suo consilio & auxilio salutem publicam procurantes, quales Senatores, Consules, (qui uno nomine Magistratus dicuntur) consiliarij, confores &c. 2. Leges salutares, quibus idem præstat politica, quod per sua Medicamenta Medicus: aut per ferram ac securim faber. Legum curam gerit Magistratus; & Legum, seu Juris Peritus. Tribus his membris explicatis progrediendum in specie, ad corruptiones & mutationes Reip. partim cognoscendas, partim præcavendas, partim tollendas. Ab hisce vitijs Respublicæ ita affliguntur, quemadmodum à morbis corpora animalium. Hábent Respublicæ suam sanitatem, suos morbos, suam etiam morté, & destinata interitus tempora, (quemadmodum homines,) quæ primo quidem cognoscere oportet, quæ falso dicantur eorum causæ, quæ autem revera sint? Tum deinde ipsam Medicinam facere, eaq; corrigere, quantum ejus fieri potest. Istuc pertinet jus & ratio bella gerendi.

OECONOMICA.

Etiam hæc est Ethica quædam specialis, applicata homini, quâ est familiæ membrum. *Subjectum* ejus est Familia, constans marito & uxore; liberis & famulis, quatenus honeste

E s debet

debet administrari. *Finis* est honestas & foelicitas domestica, quæ præcipue quidem in actione secundum virtutem consistit; tamen non prorsus respuit rei etiam familiaris incrementum, & felicem statum. *Instrumenta* Oeconomica sunt variae præceptiones, leges & Regulæ administrandi rem familiarem, & regendi domesticos, quarum observationes ex usu & experientia melius, quam præceptis addiscuntur.

THEOLOGIA.

Non potest ascribi Theoreticis disciplinis, velut multi eam faciunt scientiam, sed revera Practica est, cujus *Finis* operatio. 2. Timoth. 3. Omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est, ut homo DEI sit perfectus, & ad omne opus bonum instructus. Et alibi quoq; idem Paulus scribit, scripturas esse utiles ad corrigendum & arguendum. *Subjectum* est homo, quatenus salvandus, vel beabilis, seu quâ ad vitam æternam pervenire debet. *Finis* est beatitudo vel vita æterna. *Instrumenta* sunt à parte DEI, Meritum Christi: à parte nostra, Fides. A *Subjecto* fit initium: Homo, subjectum, quia ignotum, quâ fini Theologico subternitur, itaq; est cognoscendus in causis: A DEO est creatus: Ab hoc dependet, secundum considerationem Theologicam. Itaq;

taq; primo noscendus est DEUS qualis sit? (causa illa hominis & omnium rerum) unus in Essentia, trinus in personis. Mox & de Creatione agendum, per quam productus fuit Mundus Univerſus, Angeli. Productus autem fuit in ſtatu Innocentiæ, ad Imaginem DEI, tum ipſe homo, tum Angeli. Hic explicanda Imago DEI in homine quæ fuerit? Poſtmodum & Angeli, & homo lapſus in peccatum; novuſq; emerſit ſtatus poſt lapſum; cujuſ primum vexillum peccatum, cujuſ noſcenda eſſentia, differentiæ, effecta ut mors. Sic ſubjectum. *Finem* dixi vitam æternam, quam antecedit Extremum iudicium, Reſurrectio imortuorum. *Inſtrumenta* ad hunc finem ducentia duo ſunt. Unum à parte DEI, alterum à parte noſtri. A parte DEI eſt gratuita miſericordia, & decretum prædeſtinationis, per incarnationem & merita officiaq; Chriſti mediatoris. A parte noſtri eſt fides, per quam juſtificamur, cujuſ Eſſentia conſiſtit in indubia appræhenſione & fiducia meritorum Chriſti: Fides hæc ex auditu venit verbi Divini, & lectione: quod verbum nos certiores facit de DEI voluntate, & benemeritis. Verbum DEI continetur in ſacra ſcriptura, de cujuſ autoritate hic certo determinandum contra Pontificios. In hæc ſacra ſcripturâ, continetur

tur

tur vetus ac novum Testamentum; seu Lex & Evangelium. Per legem agnitio peccati; per Evangelium fiducia in Christum: Fides autem ut eo reddatur securior, adminicula addita sunt, seu sigilla, Sacramenta; Baptismus, & Cœna Domini. Hæc administrantur per ministros verbi, qui absolutionem annuntiant; fitq; in Ecclesia, quæ est cœtus credentium. Postquam igitur fides regnat in animis fidelium, non est otiosa, sed consecrarijs certis se dat conspicuam. 1. Pace & tranquillitate conscientix 2. Bonis operibus. De his omnibus Theologia.

JURISPRUDENTIA.

Hanc etiam ad disciplinas *πραξινας* pertinere, & esse ex numero prudentiarum, vel ipsum ejus nomen insinuat. *Subiectum*, ejus est homo, quatenus justè debet vivere in Republica. Habes modum rei æqualem, qui à fine desumptus, constituit proprios hujus disciplinx terminos. *Finis* est Justitia, abs qua optima ratione suas Institutiones auspicatur I. Justinianus. Hic Finis introducendus est in subiectum (hominem) per Instrumenta. *Instrumenta* vero sunt Leges, Juraq; quæ Idem hic sunt, quod in medicina medicamenta, aut in Ethica virtutés. Quorum omnium summa tribus his præceptis compræhenditur.

Honeste

Honeste vivere; alterum non lædere : suum cuiq; tribuere. Cæterum Leges, seu jus triplex est. Naturale omnibus animantib. commune, quo pertinet matrimonium & liberorum educatio. Jus Gentium, solis hominibus, omnibus tamen commune, quo pertinet reverentia erga DEUM, erga parentes, seniores. Et Jus Civile, unicuiq; Civitati, aut Regno proprium, ut Romanum, Gallicum. Istud est veluti genus summũ: illud genus medium: hæc species infima. Hæc ipsa Jura iterum vel scripta sunt, vel non scripta. Scripta sunt, Leges strictè dictæ, Plebiscita, Senatus Consulta, principum placita, Magistratum edicta, Responsa prudentum. Non scripta sunt consuetudines & varij mores, qui leges imitantur. Omne porro Instrumentum Juridicum, id est, omnis Lex aut Jus, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. Hæc tria enim circa hominem occurrunt, quem dixi Subjectum esse Jurispr. & in illum per Instrumenta introducendum finem, seu Justitiam. Primò de personis agit & sollicita est Jurisprudencia : harumq; divisionibus, in servos & liberos : liberorum porro in Ingenuos & libertinos, quibus convenit manumissio. In eos qui alienæ sunt potestatis, & qui suæ. Hujusmodi Personæ vero, quia per nuptias in
matri-

matrimonio junguntur, idcirco mox de nuptijs tractat, de parentibus & liberis tam legitimis, quam naturalibus & adoptivis, fratribus & sororibus, alijsq; vel sanguine vel affinitate junctis, atq; his omnibus leges juraq; præscribit: Tum item quo pacto & conditionibus, hi ipsi jure patriæ potestatis liberentur. Sux potestatis sunt tutores, dati fere per Testamentum: Et quia Tutela tollitur aliqua capitis diminutione, id est prioris status mutatione, idcirco de his omnibus accurate agit J. C. velut & de curatoribus, horumque omnium conditionibus & differentijs. Personis succedunt Res, quæ vel omnibus communes, ut aer, aqua, mare, littora; vel Dijs & sacris ritibus consecratæ, & nullius propriæ; vel singulis hominibus peculiæ, ut bestia, agri, frumenta, ædificia, horti, suppellex, merces; Huc referuntur servitutes Rusticorum, & Urbanorum pædiorum, Tum insuper usus fructus, & usus, id est, jus utendi alienis rebus, salva rerum substantia; nec non usu capio, donatio, quibus alienare licet? quibus non licet? per quas personas cuiq; acquiritur? Et quibus modis, veluti per hæreditatem, & testamenta? Dantur igitur leges conficiendorum testamentorum, ex hæredandorum liberorum, iteq; de legitimis hæ-

redibus

tedibus instituendis: tum item qua ratione testamenta infirmentur, de legatis, fidei commissionibus, codicillis. insuperq; de hæreditatibus ex intestato: legitima agnatorum successione: Ubi de gradibus cognationum. Ad Rerum quoq; acquisitionem pertinent obligatio, tam quæ re contrahitur, quam quæ verbis, & quæ est quasi ex contractu. Insuper quæ ex delicto, quo pertinet Furtum; item vis raptorum bonorum: aliaq; ut injuria, Imperitia medicorum, de quibus est Lex Aquilia. Postremo obligatio ex quasi delicto; Item stipulatio utilis & inutilis; Fidejussores; Emptio, Venditio, Locatio, conductio, societas, mandatû. Super est jus ultimi membri, seu actionum, quæ vel ad personas referuntur, vel ad res, quò nomine variæ sunt illarum differentia, ut pœnales, præjudiciales, persecutoria rei, vel personæ: item actiones in simplum, duplum, &c. actiones bonæ fidei. Act: stricti juris: Actiones noxales, satisfactiones, Actiones perpetuæ & temporales. Exceptiones, Replicationes, Interdicta, pœna temere litigantium. De his omnibus actionibus Judex Judicium fert; itaq; postremo loco de officio judicis, & judicio publico agit jurisprudentia, atq; ita claudietur disciplina & Institutionum Systema. Atq;

hæc

hæc est constitutio habituum *μηθικῶν καὶ
πρακτικῶν*, ad præcepta Methodi Analyticæ.

Methodus Constituendarum

SCIENTIARUM.

Quemadmodum superius ostendimus
artem omnem & prudentiam Tribus absolvi,
per Methodum Analyticam peruestigandis;
sic jam porro de scientijs, per Methodum Syn-
theticam constituendis, profitemur eas in tri-
bus consistere: In subjecto, Principijs, & affe-
ctionibus. Per scientiam non intelligo quem-
vis habitum, cognitione aliqua insignitum-
quo sensu etiam aurifabrum scientem dici-
mus; sed certam & infallibilem, de rebus æ-
ternis, necessarijs, cognitionem; per causas
necessarias, proximas, quæ aliter se habere
nequit. Talem, in quam cognitionem, quæ
duplicem obtinet necessitatem, alteram in re-
bus, alteram in animo scientis, qui novit rem
ita se habere, nec aliter esse posse. Scientia hoc
modo intellecta tribus, ut dixi, absolvitur,
Subjecto, Principijs, & affectionibus. ¹ Sub-
jectum illud est, de quo aliquid scitur, & de-
monstratur: Affectiones seu proprietates, quæ
demonstrantur de Subjecto. Principia sunt
media & causæ, per quas affectiones subje-
cto insunt, & per quas de subjecto demon-
strantur.

frantur. His accedunt quandoq; species ipsius Subjecti; species enim ad eandem pertinent, ad quam genus, scientiam. Nec plura, nec pauciora quam tria illa requiri ad scientiam, id demonstravit Aristot. in posteriorib. Analyt. Quidquid enim scitur aut cognoscitur, idde aliquo cognoscitur. Non Entis enim aut nihili, non est ulla notitia: atq; hoc ipsum est Subjectum. Tum insuper est aliquid ignotum quod quæritur, & cujus scientia aut cognitio expetitur. Ubi enim nihil est quod scitur, nulla quoq; est scientia. Atq; hæ sunt affectiones ignotæ, sciendæ & demonstrandæ de subjecto. Postremo quia ignotum per æquæ ignotū non cognoscitur, requiruntur media & Instrumenta nota, quorum adminiculo, illud quod ignotum est, pervestigatur. Ex sunt causæ & principia scientiarum. De tribus his singulatim pauca adjungam.

I. SUBJECTUM.

Subjecti voce non aliud Intelligimus, quam Subjectum scientificum, contemplationis, Demonstrationis. Nam ut Artibus convenit operationis Subjectum, sic Scientijs Demonstrationis, vel nudæ cognitionis. Hoc non minus quam illud duabus constat partibus. Materia seu Re, & forma seu Modo. Illa potest communis esse pluribus disciplinis,

F

hæc

hæc unius est propria: ita tamen ut æqualitas sit inter utramq; de quâ æqualitate supra monuimus. Cæterum de Subjectoscientiarum, hæc annotari oportet initio, quod de illo in scientia nulla instituitur peculiaristractatio, sequius quam in arte. Ars enim operari debet in Subjectum: Ergo hoc perfectè cognoscere, ut finè per Instrumèta in illud introducat: At scientia, consistit in simplici contemplatione, & cognitione causarum & Proprietatum. Sed subjecti tota Essentia consistit in causis & proprietatibus. His igitur cognitis, cognoscitur Subjectum: Itaq; peculiaris explicatio subjecti non requiritur, sed noscitur subjectum, cognitis principijs & proprietatibus. Hinc est illud Axioma Philosophorum: Subjectum & nullibi, & ubivis explicari in scientia. Nullibi; quia præter principiorum vel Causarum, & item præter affectionum seu accidentium tractationem, nulla alia subjecti explicatio, seorsim instituenda relinquitur. Nihil enim habet Subjectum præter duo ista. Ubiq; vero; quia omnia, quæ traduntur in scientia, sunt aliquid illius Subjecti, nec quidquam proponitur, quod non quoquo modo pertineat ad Subjectum, seu principia sine illius, seu affectiones, seu etiam species. Itaq; subjectum peculiariter non explicatur sed ut notum substernitur toti scientiæ. Con-

Conditiones Subjecti hæ sunt.

I. Omne Subjectum scientiæ debet esse Ens reale, non fictitium; Ens per se unum; Ens necessarium: explico singula. Est Ens reale Non Entis enim ut nulla est demonstratio, sic nec scientia. In hanc legem peccant Metaphysici illi, qui sub Metaphysices subjecto contineri ajunt etiam Entia Rationis; & non Entia. Sit quoq; Ens per se unum; seu Substantia, seu accidens nihil refert. Unitas illa à parte subjecti formali petitur, ut jam dictum est? nam materialis potest esse multiplex. Sit quoq; Ens necessarium; & prorsus extra nostram positum voluntatem, in quod nequimus agere; sed quod solius contemplationis gratia consideratur.

II. Habeat affectiones, vel proprietates quæ de illo sciri, & per demonstrationes cognosci debent.

III. Sit adæquatum toti scientiæ, & singulis in demonstratione affectionib; id est, nec fit latius, nec strictius totâ scientia, sed adæquate & per se substernatur omnibus in scientia tradendis.

IV. Consideretur non prout alteri inhæret, sed prout substat affectionibus, & harum est basis. Ita quantitas licet accidens sit, & inhæreat, in Mathesi tamen non consideratur

tur qua inhæret, sed quatenus substât & substernitur accidentibus & proprietatibus ipsi convenientibus.

V. Præcognoscatur in scientia tum quod sit? tum quid sit? confuse tamen, & solû quo ad nomen, non item perfectè aut per demonstrationem. Nullum enim Subjectum in scientia demonstratur. Et perfecta ac distincta cognitio subjecti, non dependet nisi ab ejus principijs, seu causis, & affectionibus: At hæc sunt à Subjecti præcognitione distinguenda: alia enim principiorum, alia affectionum cognitio. Itaq; non potest subjecti perfecta cognitio præmitti, aut haberi, sed solum definitio nominis.

PRINCIPIA.

Principia vocantur, vel causæ, ea quæ Media sunt atq; Instrumenta, quorum opere Res aliqua vel cognoscitur, vel in sua essentia constituitur. Hæc secundum obtinent locum in scientijs. Et ab ijs fere scientiæ systema explicari incipit: Subjecto enim ut dixi, nulla peculiaris datur tractatio. Principia duorum sunt generum, alia Cognoscendi, ut vocant, alia Effendi. (His compendij gratiâ includo etiam Princ. Generationis) Principia cognitionis trium sunt generum.

I. Axiomata quædam, aut Communes notiones. Propositiones, definitiones, postulata y

ta, omnibus notissima, & apud omnes infallibilis certitudinis, ita ut nemo illis assensum denegat: Qualia ab Euclide, magno satis apparatu præmittuntur, libris singulis Elementorum: ut, Omne totum est majus sua parte &c. 2. Hypotheses & Organa quædam materialia, quibus ceu Instrumentis scientiæ utuntur, ad acquirendam subjecti cognitionem. talia sunt in Astronomia, Sphæra, globus, Theoriæ Planetarum, astrolabia, Quadrantes, Sextantes: In Optica, specula: In Musica, chelys, testudo, fistulæ, tibiæ. 3. Una scientia, fit principium cognoscendi & demonstrandi aliam: sic Geom. & Arith. sunt principia Astron. Musicæ, Opticæ, &c. Hæc sunt principia, seu causæ cognitionis, per quas affectionem aliquam incognitam de subjecto demonstramus & cognoscimus. Principia Essendi vel constitutiva, quamvis & ipsa serviant cognitioni, tamen propriè ita dicuntur, quia constituent rei alicujus essentiam, neque sunt axiomata aut propositiones, sed Entia integritatem & perfectionem rei absolventia: Ita materia & forma sunt principia essendi, vel constitutiva, corporis naturalis. Dixi principia essendi, etiam esse principia cognoscendi secundum quid: absolutè enim non sunt. Nam omne principium propriè dictum cognoscen-

di, necesse est, præcognitum sit, quod sit, & quid sit: At principia effendi absolute, præcognita non sunt, quum in scientia demonstrantur etiam, non quidem à priori (nihil enim ijs prius) sed a posteriori; velut physici Materiam primam dari probant ab Ortu & Interitu rerum, etiam à quantitate; Itaq; secundum quid Pr. Ef. non sunt principia percognita: at vero sunt præcognita tamen, secundum quid & alio modo. Nimirum quatenus accidentium & affectionum, distincta perfectaq; cognitio pendet ex ijs præcognitis, & jam ante constitutis. Ad notitiam proprietatum habendam oportet principia effendi esse cognita tum quod sint, tum quid sint. Atq; hoc sensu præcognita dici possunt, vel principia Cognitionis, quatenus accidentia ex ijs velut causis cognoscuntur perfecte: nec absq; ijs præcognitis, & præsuppositis demonstrari aut fieri possent.

Utraq; principia suas habent condiciones & regulas. Sunt nonnullæ regulæ principiorum in genere, quæ utrisque conveniunt tam cogn. quam effendi. Aliæ speciales & singularum propriæ.

Conditioes generales Principiorum.

- I. Omne principium debet esse verum.
Princi-

Principium quidem cognitionis, Veritate complexa: Principium Essentiæ, veritate incomplexa; Debent, inquam, utraq; veram & realem Entitatem habere. Hinc vides ex falsis hypothefib. (ut Astronomorum) falsa etiam deduci conſectaria.

2. Omne principium debet eſſe cauſa affectionis illius, quæ demonstratur & ſcitur. ſcientia enim eſt cognitio per cauſas. Principia vero ſunt cauſæ. Et quidẽ debet eſſe cauſa proxima immediata, adæquata, neceſſaria, & prior naturâ illius effectus, qui per illam ſcitur.

3. Omne pr. debet eſſe notius eo, quod per principium cognofci debet. Ignotum enim per æquẽ ignotum non explicatur.

4. Omne principium debet primo loco in ſcientia explicari, ſi ignotum fuerit; poſt rudem ſcilicet & nominalẽ explicationem ſubjecti. Si fuerit notum, non poſtulat explicationem.

5. Omne principium quæritur & cognofcitur ob ſolam cognitionem, & contemplationem: Non item ob *πίησιν*, aut *πράξιμ*. Nam ſcientia conſiſtit in mera contemplatione.

Principia Cognofcendi.

I. Omne principium cognofcendi, non

F 4

neceſſe

necesse est semper esse Ens reale, quia etiam per Entia rationis, modo rebus ipsis sint conformia, aliquid cognosci & demonstrari potest. Ita Astronomia per hypotheses, Excen- tricos, Epicyclos multa demonstrat, & cognoscit, quæ tamen sunt Entia Rationis.

II. Nullum Principium cognoscit proprie dictum constituit ejus rei Essentiam, cujus est principium.

III. Omne Prin. cognoscendi debet præsupponi in scientia, & aliunde assumi, atq; præcognitum esse tum quid sit? tum quod sit? nec ulla ratione demonstrari aut probari, seu à priori, seu à posteriori, in illa scilicet scientia, cujus est principium. Quanquam demonstrari possit in scientia alia, aut in alia arte priori, ut Organa Mathematica in artibus Mechâicis. Hic peccant interpretes Euclidis, qui omnia Axiomata, postulata, &c. curiose admodum demonstrant, quæ tamen assumi non probari debent.

IV. Omne Principium cognoscendi in scientia, non consideratur nisi cum relatione ad ea, quæ ignota sunt; quorum notitia per eadem ipsa principia acquiritur.

V. Omne Principium cognoscendi est maxime Universale & generalissimum, eòq; variæ scientiæ uti possunt; Itaq; solum ad de-
mo nstra-

monstrationem ac scientiam perfectam non sufficit: quia respectu naturæ rei externum quid est, & foris petitur. Omnis vero scientia fit per principia propria, & proxima, non vero communia. Tamen per communia principia, multa demonstrantur in scientia, si ea conjungantur cum principijs proprijs, petitis ex ipsa rei natura. Ita enim accommodata sunt Instrumenta scientiæ, & ita ijs, e.g. Geom. Arithm. Musica utuntur. Recte igitur Aristoteles Brissonem accusavit, quod solis principijs cognoscendi universalibus, quadraturam Circuli demonstraverit, non additis proprijs aut peculiaribus principijs, petitis ex natura ipsius Circuli.

Principia Essendi.

I. Omne principium essendi est Incomplezum, id est, res simplex: non propositio quædam aut Ratio. Hæc enim nullius rei essentiam constituit.

II. Omne principium Ess. est pars Essentialis rei alicujus, seu constituit rei Essentiam.

III. Principia ess. demonstrari possunt in scientia, non quidem a priori, sed a posteriori seu ab effectib. Ita Physicus demonstrat dari Materiam primam, nec eam esse nihil: atq; id a posteriori, sc. a corruptione & inte-

ritu rerum; à quantitate. A priori vero nullum principium effendi demonstratur. Ita enim non esset principium, siquidem haberet sese aliquid prius.

IV. Omne Principium eff. consideratur in scientia, non absolute, sed cum relatione ad proprietates, seu effectus ab ijs pendentes, qui ab ipsis habent, partim quod sint, partim quod distinctè cognoscantur.

V. Omne Princ. Eff. esse debet maxime proprium rei, cujus est principium, & ipsi quoq; scientiæ, Nec ulli alij, vel rei vel scientiæ commune, aut alienum. Ita peccant qui demonstrant per sola communia, & per illa scientiam quærunt.

AFFECTIONES.

Affectiones sunt proprietates, accidentia, vel effecta, quæ Subjecto, conveniunt & de illo fieri aut cognosci seu demonstrari debent, per principia & causas. Harum duntaxat datur demonstratio. Nam Subjectum non est id quod scitur aut demonstratur, sed de quo aliqua affectio demonstratur: Et principia item non sunt id quod demonstratur, sed per quod velut per Instrumenta affectiones demonstrantur de subjecto. Itaq; nihil potest demonstrari, seu quod idem, nihil potest esse affectio, quod non adsit vel inhæreat subjecto.

Condi-

Conditiones affectionum tales sunt:

I. Omnis affectio, debet esse accidens, Nam in hæret Subjecto. Inhæret vero solum accidens. Nam Substantia per se subsistit. Itaq; omnis affectio est accidens.

III. Omnis affectio consideratur cum relatione ad subjectum, seu qua subjecto inhæret. Velut subjectum (quamvis revera accidens sit, ut *Quantitas* in *Mathesi*) nullum consideratur qua in hæret, sed solum qua subijcitur aut substat affectionibus; ita nulla affectio potest considerari, qua subjectum est, seu qua substat, sed qua inhæret; Ita *Quantitas* in *Physica* est affectio & non subjectum, quia consideratur ut corpori naturali inhæret propter materiam: At in *Mathesi* est Subjectum non affectio; quia consideratur ut subijcitur substatq; varijs affectionibus.

III. Omnis affectio debet esse propria sui subjecti, non vero communis alijs quoq; rebus; itemq; illi convenire per se, essentialiter, id est consequi essentiam rei. Ita peccatis, qui sanitatem, ut hominis affectionem considerat; Cum ea etiam bovi & equo conveniat, quibus communis est, nec propria soli homini.

IV. Omnis Affectio explicari & demonstrari debet mox post Principia; præmittitur
tamen

tamen rudis cognitio, quoad nomen Quid sint? Nam cur sint & quomodo? id solum addiscitur, per demonstrationem & scientiam.

V. Omnis affectio in scientia quæritur solius cognitionis gratiâ: Et ad puram contemplationem, velut ultimum scopum tendit. Scientia enim nec occupatur opere producendo, nec versatur in actione morali.

S P E C I E S.

Præter hæc tria in scientijs quibusdam, species dantur, quæ generi proximè subsunt, velut cælum, & terra sunt species corporis naturalis. Hæc ubi dantur, tum his reguntur Regulis.

1. Species pertinet ad eandem scientiam, ad quam genus: ita Substantia & Accidens, sunt species Entis. Ergo pertinent ad Disciplinam, ad quam spectat Ens, id est ad Metaphysicam.

2. Species non alio conceptu debet explicari quam genus: Ita Homo est species corporis Physici, proinde subiicitur Physicæ, verum non qua debet salvari coram DEO, aut sanari; sed qua est naturale corpus.

3. Species debent postremo loco tractari in scientiâ.

4. Specierum causæ & affectiones, æquè benè atq; ipsius generici subjecti, explicari & cognosci debent.

f. Quæ

§. Quæ sunt species in una disciplina, ea possunt esse adæquatum subjectum generale in alia. Ita animal est species Corporis Physici. Et est ad æquatum subjectum medicinæ.

PHYSICA.

Videbimus nunc porro, & constituemus ordine Disciplinas Theoreticas, quas inter familiam ducir Physica. Subjectum Physices est corpus naturale, qua naturale: qui motus considerandi uno obtutu aperit formam totius Physices, & quo consilio omnia in illa tractentur, sc. ut cognoscatur natura rerum. Quidquid igitur rebus non est naturale, illud non est è Republica Physica, nec est quidquam Subjecti Physici. Omnia vero debent esse aliquid Subjecti. De Subjecto peculiariter nihil docuit Aristoteles, nec docent Physici. Id enim, ut jam est demonstratum, non erat necesse. Subjectum mox sequuntur principia Physica, tam cognoscendi, quam essendi. Principia cognoscendi sunt Axiomata quædam omnium assensu comprobata, qualia hæc: Ex nihilo nil fit. Quidquid fit, fit propter finem; Nihil facit seipsum. DEUS & Natura nihil agunt frustra. Horum magnum numerum collegit, & eleganti ordine disposuit Seb. Foxius lib. de. conf. Phil. Peri. & Plat. Principia Essendi duo sunt, Materia &
For-

Forma, quæ etiam dicuntur causæ internæ; & Natura: Et quia res antequam esse possit, generatur, cognoscenda quæq; sunt principia Generationum, Privatio, causæq; externæ, per se, efficiens & Finis: per Accidens, Fortuna & casus. Hactenus principia. *Affectio- nes*, principijs subjungendæ, & per principia demonstrandæ ac cognoscendæ de subjecto, seu corpore naturali, quam plurimæ sunt; Eæq; vel internæ, vel externæ; Internæ ut motus, quies, quantitas, finitudo, (infinitudo,) quarum causa est natura, eaq; duplex Materia, & Forma. Externæ alias dicuntur *περιβάσεις*, ut locus & huic oppositum vacuum, Tempus, quo pertinet æternitatis contemplatio. Hæ, inquam, omnes affectiones demonstrantur de corp. N. per Materiam & formam. E. g. Omne Materiatum est Quantitate præditum, (quantitas enim est proprietas materiæ) omne corpus N. est Materiatum. E. omne corpus N. quantitate præditum. Item. Omne Quantum est in loco certo, & finitum; & in tempore &c. Omne corpus naturale est quantum. E. Hæ vero affectiones primum demonstrantur, Quod sint? deinde accurate explicantur quid sint? Porro quia motus omnis est à motore, hinc Aristoteles de primo etiam motore æterno agit, libb. post. Phys. præter

præter hæc tria, Physica quoq; proprias possidet species, de quibus est pars illius propria, vel Specialis. Specierum corporis naturalis hæc est constitutio & Ordo. Omne Corpus Naturale, vel est simplex, vel compositum. Simplex iterum est vel primum, vel à primo ortum. Corpora simplicia prima sunt cælum, & quatuor vulgariter nota & dicta Elementa, Ignis. A. A. T. Corpora simplicia prima orta immediato ex Elementis sunt Chemica illa vocata tria principia, Sal, Sulphur, Mercurius. Ex his immediatò & proxime nascuntur omnia, velut ipsa ex Elementis. Elementa ex nullo, sed ex sola materia & forma constantia. Nascuntur inquam per mixtionem & generationem. Itaq; materia mixtionis, Generationis & corruptionis, imprimis cognoscitur hoc loco; omnisque mutationis tam substantialis, (qualis est dicta generatio & corruptio) quam accidentalis, & quidem vel in quantitate, ut augmentio, diminutio; vel in qualitate ut Alteratio: vel in ubi, ut motus localis. Corpora mixta seu composita sunt, quæ remotè constant ex materia & Forma. Proximiùs ex Elementis, proxime ex sale sulphure & ☿: suntq; vel perfecta, vel imperfecta. Imperfecta dicuntur Meteora,
Ignea,

Ignea, ut fulgur, cometæ, chaimata; Aërea
 ut venti; Aquea, ut pluvia, nix, grando, ne-
 bula, ros, pruina; Terrea, ut terræ motus. Huc
 referri solent (sed admodum improprie, cum
 pertineant ad Elementum aquæ,) fontes,
 flumina, Mare, & hujus motus multiplex, &
 admirandus. Corpora perfecta iterum sunt,
 vel Animata, vel inanimata. Inanima, ut
 Metalla, Mineralia, Lapides: Animata sunt
 vel Vegetabilia, ut herbæ, frutices, arbores,
 quò pertinent Zoophyta: vel animalia, eaq;
 aut bruta aut homo. Bruta vel sunt Ignea,
 ut pyrausta: vel aërea, ut volucres; vel aquea,
 ut pisces: vel terrea ut reptilia, gressilia. Om-
 ne vero Animatum, constat Anima & Cor-
 pore. De corpore est Anatomia, & histo-
 ria partium, ac generationis animalium, quam
 ex Physica commodatam sumit, & ad subje-
 ctum proprium adoptat Medicus. Anima-
 rum tres sunt Species, Vegetativa, quæ sola
 plantis inest; sentiens, quam cum Vegetati-
 va, possident bruta. Et Rationalis, quæ cum
 prioribus duabus in homine inest. Animæ
 Vegetatricis facultates sunt Nutrix, Auëtrix,
 Generatrix. Sentientis, motus localis, &
 sensus tam externi quinq; V. A. O. G. T.
 quam interni tres, S. Com. Phant. Mem.
 Rationalis propria est Ratiocinatio. Hæc itaq;
 sunt

sunt Principia constitutiva, & partes integrantes corporum animatorum. Superfunt affectiones quædam illis convenientes, etiam Physico noscendæ, quales sunt, vita, & Mors, ac harum brevitæ aut prolixitas, Somnus, vigilia, insomnia, sanitas, Morbus, Ætates, ut juvenus, & senectus. Hic terminus est scientiæ Physicæ. Hinc nunc porro, ubi desinit Physicus, incipit Medicus. Nam sanitas est principium seu finis Medicinæ; primum, inquam, intentione, ultimum consequutione: Abs cujus cognitione accuratiore (post Subjectum seu animal cognitum) Medicinæ systema inchoatur, ut supra monuimus.

METAPHYSICA.

Metaphysica, quanquam sapientia, & prima philoso: & Architectonica dicatur ab Aristotele, tamen & ab ipso, & plerisq; omnibus physicis censetur in numero scientiarum, cum maximè & excellenter sit scientia: Itaq; tractanda ad modum cæterarum scientiarum. Subjectum ejus est Ens Reale, per se, DEO & omnibus creaturis commune, quatenus est Ens: per quem considerandi modum, specialis cognitio rerum ex Met: excluditur, nisi quatenus considerantur sub conceptu, & ratione Entis communissimâ. Hoc Subjectum,

G

vel

vel Ens, præcognoscendum est, quoad definitionem, & conceptum nominis; (nam jam ante dixi subiecti essentia nullam deberi peculiarem tractatum aut locum, in scien:) Itaq; primo omnium in Metaphysica cognoscitur, quid significet Ens? A Subiecto itur ad principia, vel causas, quarum generalem contemplationem sibi Met: vendicat: Nulla enim est disciplina quæ de ijs absolutè agat. Hæc principia vel sunt complexa, seu cognoscendi, aut axiomata quædam generalissima Metaphysica, quæ passim inferuntur operibus Aristotelis: partim incomplexa, seu causæ propriè dictæ quatuor, Efficiens, Finis, Materia, Forma, de quibus, non ut in Physica cum respectu ad generationem, atq; constitutionem corporis naturalis, hîc agitur; sed absolutè & simpliciter, & Universalissime, quatenus causæ hæc sunt Entia, & communiter omnibus Entibus conveniunt. Causas sequuntur Affectiones Entis, quæ vel simplices sunt, vel conjunctæ: Simples alias transcendentia dicuntur, quia omnium rerum naturas sua communitate transcendunt; & in omnibus rebus inveniuntur. Suntq; affectiones quæ absolute omni Enti conveniunt, quales hæc, Res, aliquid, unum, verum, Bonum; de quibus accurate agit Metaph: Conjunctæ sunt
quæ

quæ non convertuntur cum omni Ente, nisi utraq; jungantur, quales sunt, Actus & potentia, necessitas & contingentia: Nam omne Ens vel est actu, vel potentia: Item, vel est necessarium vel contingens. Quod superius in Physica monuimus de speciebus corporis naturalis, idem locum habet in Metaph: quæ & ipsa possidet Species quasdam Entis. Omne igitur Ens est vel Infinitum vel Finitum: (intellige quoad Essentiam & perfectionem, non quoad quantitatem Physicam) Infinitum est DEUS opt: max: supra omnia, & post omnia, & in omnib. Ens Finitum vel est Substantia, Eaq; aut incorporea, ut Angeli, dæmones; aut corporea, de qua Physica: Vel accidens. Accidentis novem sunt genera, quæ alias una cum substantia constituunt decem prædicamenta. Unde vides nec DEUM esse in prædicamento ullo; (quia hæc solum continet Entia finita) nec decem summorum generum, vel specierum Entis, tractatum ulli deberi disciplinæ, nisi Metaph: quæ ea considerat sub Ratione Entis. Logica vero etiam de ijs agit, quatenus per genera & species, seu gradus superiores & inferiores disponuntur, Hucusq; Metaphysica.

100 PETRI LAUREMBERGI
SCIENTIÆ MATHEMA-
TICÆ.

Harum non una solum progenies, sed integra est familia, partesq; variæ, quarum ordinem, & numerum, & constitutionem, nervosè investigabimus. In genere dicuntur scientiæ Mathematicæ, quæ versantur in Quantitatis natura & affectionibus cognoscendis & demonstrandis. Quantitas tamen si accidens sit, & inhæreat corpori Physico, ob meritum materiæ; In mathesi tamen non ut inhærens, sed ut subjectum consideratur, cui conveniunt affectiones & Accidentia. Potest vero Quantitas vel universim & communiter considerari, vel Speciatim. Universim consideratæ illi conveniunt quam plurimæ affectiones, itemq; principia, quæ nulli in specie quantitati, nec continuæ, nec discretæ adæquatè, aut soli conveniunt, sed utriq; simul, & non minus uni, quam alteri. Principia hujusmodi complexa sunt. Totum est majus sua parte: æqualibus si æqualia addideris, quæ proveniunt sunt æqualia &c. quæ tam magnitudini conveniunt, quam numero. Sic affectiones generales sunt æqualitas, in æqualitas, proportio, proportionalitas &c. quæ si de numero demonstrares, Iophitam agis: siquidem

dem

dem & magnitudini competunt; affectio vero non debet demonstrari, nisi de proprio & adæquato Subjecto. Hæc me movent & adducunt, ut credam Generalem aliquam Mathematicam scientiam dari, (quanquam à nemine adhuc de ea quidquam, vel scriptum vel constitutum meminerim) quæ sua possideat principia, suas affectiones generales, de Quantitate absolute demonstrabiles: prorsus; ad Exemplum Ethices, quam diximus esse disciplinam communem, quæ hominem instruit ad virtutem absolute, non habita ratione, vel civilis, vel domesticæ vitæ. Sic Mathesis Catholica, quantitatem considerat absolute, hujus principia & affectiones communes, nulla habita vel Magnitudinis, vel numeri ratione. Nunc ulterius quod attinet ad investigandum numerum specialium scientiarum Mathematicarum, in confesso est, Quantitatem (quæ est Subjectum universæ Matheseos, & singularum hujus partium) duplicem esse, Discretam & continuam; seu numerum, ac Magnitudinem, quibus addi commode tertium potest, ²Pondus. Omnia enim à DEO condita sunt, ut S. S. loquitur, in numero, mensura seu magnitudine, & pondere. Hæc vel simpliciter & pure considerari possunt, vel secundum quid, & cum Accidente

G 3

aliquo

aliquo. De Numero simpliciter est Arithmetica. De Magnitudine simpliciter Geometria. Cujus particula est Trigonometria, seu Doctrina Triangulorum. De pondere simpliciter est Statica: Numerus consideratus non simpliciter, sed cum accidente, uti sono & harmonia, constituit Musicam. Magnitudo itidem concepta non simpliciter, sed cum accidente aliquo, pro varietate hujusmodi accidentis, varias genuit disciplinas. Vel enim consideratur in motu Cœlesti, deq; illa est Astronomia; cujus Epimetrum & consecutarium est Astrologia judiciaria. Eadem magnitudo considerata cum effigie & distinctione globi terrestris, in regiones & maria, constituit Geographiam. Conjuncta & considerata cum colore, cum luce, respectu ad visum, Opticam: Cum certa positionis aut situs (ut altit: profund.) differētia, Geodesiam; cujus appendix est Urbium Fortificatio. Præter has nulla datur scientia Mathematica. Nam quam alij addunt Mechanicam, ὀργανοποιητικὴν, fabricatricem variorum Instrumentorum Mathematicorum, ea ad artes ποιητικὰς, operis alicujus productrices, est referenda. Sunt enim inter artes nonnullæ, quæ inserviunt Mathematico, & hujus speculationibus; non quidem absolute, sed majoris commoditatis gratia.

tia. Singulas has particulas Matheseos ordine Constituemus.

I. ARITHMETICA.

subjectum hujus scientiæ constituo numerum, qua est numerabilis, idest, qua addi, subtrahi, multiplicari &c. deber: Id enim est numerabile. Numerus vero quoad nomen est præcognoscendus: idest, quæ ejus appellationes, characteres, pronuntiationes, valores. Secundo sunt *principia*, quæ fere in hisce disciplinis sunt complexa, seu cognoscendi: ut, Pars est toto minor. Totum est majus parte. Inæqualibus si æqualia addideris, quæ proveniunt sunt inæqualia, &c. Verum quia hæc vel jam ante etiam pueris nota sunt: vel ab Euclide unico Matheseos dictatore copiosè sunt enarrata; vel, quod consultius dici puto, explicari debent in Mathesi Catholica, proinde non incusabitur, si quis neglexerit ea repetere in Arithmetica. Hoc pacto ijs, (ut pote jam nemini non cognitis,) omissis, Arithmetica protenus incipit ab affectionibus numerorū cognoscendis. Numeri vero quia duplices sūt, vel absoluti vel, comparati: Absoluti iterū vel integri, vel integrorū particulæ seu fractiones; his omnibus conveniunt, & de ijs pernoscendæ sunt affectiones

G 4

varia,

variæ, additio, subtractio, multiplicatio, divisio, radicû extractio: Investigatio quarti, vel etiam quinti numeri proportionalis ignoti, quod ipsum fit in Regula aurea consortij, falsi, Cossica. Etiam Arithmetica præter tria hæc, species agnoscit: Logisticam scilicet Astronomicam; & Cossicam, seu Alegebram, quæ speciales considerant quosdam numeri modos; illa sexagenas particulas, ut gradus & minuta; hæc vero numeros irracionales.

II. GEOMETRIA.

Geometriæ *subjectum* est *Quantitas* continua, seu *Magnitudo*, quatenus mensurabilis. Nihil in hac scientia proponitur, quod non includatur huic rationi formali, quæ mensurabile. Atq; hic modus æquè late patet, quam magnitudo seu res considerata: Velut confimilis æqualitas in Arithmetica quoq; & disciplinis alijs spectatur. *Principia* Geometrica sunt Axiomata, postulata, definitiones, quarum in Euclidæis Elementis messem metere licet uberrimam. *Affectiones* sunt innumeræ, quæ tot propositionibus ab Euclide, Pappo, Archimede, Theodosio, alijsq; de magnitudine demonstrantur. Possunt tamen tribus includi capitibus, quemadmodum triplex est magnitudo, linea, superficies, & corpus. *Linearum*

nearum proprietates & Accidentia demonstrat & explicat *γραμμημετρία*, quæ est contemplatio tam linearum rectarum, quam circularium, & mixtarum. *Επιπεδομετρία* est de superficiebus planis, juxta & sphericis. Huc pertinet omnis, omnium figurarum theoria, Trianguli, quadrati, pentagoni &c. Hujus *επιπεδομετρίας* particula est 1. Trigonometria, quæ docet Triangula quælibet oblata resolvere, & ex tribus cognitis seu lateribus seu angulis, tria pervestigare reliqua. 2. *κυκλομετρία* quæ circuli aream & quadraturam perscrutatur. Et 3. universim pertinet huc inquirere aream ac capacitatem omnium superficieum, & figurarum. Tertia Stereometria est de corporibus solidis, globo, cubo, Cylindro, pyramide; horumq; circumscriptionibus, capacitatibus, & proprietatibus alijs, quæ omnia vel regularia sunt, vel irregularia. Hæc sunt quibus absolvitur Geometria.

III. STATICA.

A Numero, & Magnitudine differre pondus, nemo opinor inficiabitur; Pondus vero non minus suas possidet affectiones, sua principia, variasq; species, quam vel magnitudo vel numerus. Hæc vero, quia causas

G s habent,

habent, sciri possunt, & in aliqua scientia explicari. Illud vero nec in Physica fieri videmus, nec in Arithmetica, nec Geometria, nec alijs id genus disciplinis. Danda ergo est aliqua scientia, quæ pondus pro subjecto agnoscat, eadem lege, quâ Arithmet. numerum, Geometria magnitudinem. Tali vero disciplinæ rudera potius, quam integrum ædificium, antiquis scriptoribus accepta ferimus. Et inter recentiores præter unum Italum, unumq; Gallum, quod sciam, vix aliquis est, qui staticam accuratius tractare, aut scribendo excolere conatus fuerit. Non dubito quin olim Archimedes, deprehendens pondus argenti, aureæ Coronæ permixtum, in staticis insigniter excelluerit. Ejus brevis adumbratio hæc est. *Subjectum* est pondus, non quatenus est Elementorum proprietas, quæ gravitate & levitate, id est pondere cõveniēti instructa, vel sursum attolluntur, vel deorsum deprimuntur; sed quatenus est ponderabile: sub quo considerandi modo, continetur quidquid circumscribitur limitibus hujus disciplinæ. Omnis inquam moles quatenus ponderat. *Principia* etiam hic fere complexa sunt, id est, axiomata, definitiones, & postulata universalialia, haud aliter atq; in Geometria, & Arith: *Affectioes* ponderum, multiplices sunt,

sunt, partim absolute consideratæ, partim respectivæ & cum relatione ad alias ponderosas quantitates. e. g. quantum globus auri solidi, æqualis globo Argenteo, hoc ipso sit ponderosior. Hæc ratione etiam beneficio Circini proportionum, qui à Galilæo primum promulgatus dicitur, varias ponderum proportionem invenire & pernoscere licet. Est etiam hac nostra ætate Sanctorius Italus Medicus, qui Staticam ad humanum corpus, & hujus occultas expirationes, apertasq; evacuationes applicare conatus fuit. Vocat vero Medicinam Staticam, qua hominem jejunum, saturum, ægrum, sanum, &c. ponderat, atq; hinc multa conjectatur & præfagit. Potest hæc esse species Staticæ, quales species etiam in alijs disciplinis dari sæpius monuimus.

III. MUSICA.

Musices *Subiectum* est Numerus sonorus, quatenus est harmonicus. Numerus simpliciter cedit Arith: Sonus simpl: Physicæ; quia est affectio corporis Nat: At hoc Subiectum cum suo modo, proprium est Musicæ, hancq; segregat ab omnibus alijs disciplinis. Ubi illud notabis, ubi non est sonus harmonicus, quocunq; etiam modo expressus, seu viva
voce,

voce, seu Organis, ibi non esse Musicam; Scientia enim absq; subjecto esse nequit; veluti nulla est Optica, ubi nullum corpus visibile. Itaq; errare eos, qui Musicam ita in mera contemplatione positam volunt, ut etiam nunquam ad sonum proferendum seu cantum descendat: Etiam cantus & Sonus harmonicus, quamvis voce expressus, tamen θεωρητικός est: si quidem solius cognitionis gratia quaeritur. At si eum quis externo fini & rebus alijs, affectuum mutationi adhibeat, is quaerit illud quod est extra pomeria scientiæ Musicæ. Est igitur subjectum Musices Numerus sonorus, quâ harmonicus, id est, sonus certa mensura, numero, & proportione prolatus. De hoc subjecto sufficit si scierimus ex Physicis, alium esse sonum gravem, alium acutum, alium mediocrem. Præter hæc non requiritur ulla peculiaris subjecti explicatio, ut sæpe monuimus. Subjectum sequuntur *principia* seu instrumenta. Quod in Astronomia sunt Quadrans, Astrolabium, Sphæra, & globus: idem sunt in Musica Organa multiplicia, vox assa, Chelis, cithara, pandora, clavichordium, fistulæ &c. per quæ concentus harmonicus cognoscitur, & editur. Omnia vero hæc Instrumenta, nituntur certis quibusdam principijs, & Elementis, quales sunt

sunt lineæ; & claves Clavibusq; convenientes sex appellatæ voces Musicæ, ex quibus scala conficitur, tam pro molli quam duro cantu. Huc item pertinent notæ, quæ & ipsæ sunt principium harmoniæ, varijq; notarum characteres & valores: tum pausa, quæ lineolis exprimuntur. Superfunt *affectiones*, ut intervalla varia, toni, semitonium, majus minusq; ; Tertia imperfecta & perfecta, Quarta, seu Diatessaron, sub qua Tritonus prohibitus: Diapente vel quinta: semidia-pente, sexta, septima, Diopason, seu Octava. Hæc intervalla artificiosè commissa conjunctaq; gignunt Harmonicum concentum, cujus nonnullæ sunt *Species* (nam & *Species Subjecti*, dantur in Musica) vocantur alias *Toni* vel *Modi*: suntq; ex septem *Speciebus* Octavæ vel Diapason, & cognoscuntur ex ambitu & mediatione seu Initio, Medio, Fine. Hujusmodi *Modi* pares sunt Dorius, Hypodorius Phrygius, Hypophrygius, Lydius, Hypolydius, Æolius, Hypæolius, Jonicus, Hypojonicus &c.

V. ASTRONOMIA.

Hæc Scientia pro *Subjecto* habet quantitatem Motuum Cœlestium, quæ constanti Lege sunt circa terram. Motus iidem ad
Phy-

110 PETRI LAUREMBERGĪ

Physicam quoq; pertinent, sed tamen sub alio considerandi modo, quā sc: fluuata naturæ aut sunt affectiones naturales Cæli. Verum ad Astronomiam, quā sunt quanti. *Principia* hujus scientiæ præter Geometriam, & Arithmeticam, quarum adminiculo indiget, sunt Instrumenta quædam, Astrolabium, quadrans, sextans, Radius, Globus, Sphæra, Theoriæ Planetarum: quorum beneficio Astronomus indagat & cognoscit varios motus, syderum affectiones. Quia motus cæli duplex est; Universalis & Proprius, ideoq; duo etiam sunt genera Instrumentorum, duo affectionum: Aliæ motui primo & universali conveniunt: aliæ motibus singularum stellarum proprijs. Instrumentum præcipuum motus universalis est Globus, & Astrolabium, (quod nihil est aliud quam globus redactus in planitiem) per quod demonstrantur & cognoscuntur polyædalæ affectiones Motus Communis; (unde nascitur pars Astronomiæ communis) quales sunt, Numerus (nam & hic quantitas est) stellarum, magnitudo: situs, quæ ut melius sciantur, includuntur certis imaginibus: tum porro Ortus, Occasus solis, & stellarum reliquarum, dies, nox, crepuscula, (nam & tempus est *Quant.*) horæ, latitudo ortiva, ascensio. recta, obliqua &c. *Instrumenta* fecerunt

secundorum motuum sunt Hypotheses seu Sphæræ & Orbes cælestes, Excentrici, Epyclicli, quæ uno nomine dicuntur Theoriæ Planetarum: *Affectiones*, per hæc Organa demonstrandæ, de motibus proprijs (unde nascitur Astronomiæ pars propria) sunt, loca planetarum in Zodiaco (nam locus etiam quantitas est) longitudo, latitudo: Eclipses &c: Anni, Menses, quæ omnia per Arith: Geometric Theorias planetarum, cæteraq; principia enumerata, peruestigata in Ephemeridibus descripta ordine habentur.

VI. ASTROLOGIA.

Hæc longe recedit à certitudine & necessitate scientiarum, magna; sui parte conjecturis quibusdam nititur. Reduci tamen ad scientias debet, quia nec *μητρική* est, nec *περιουική*, sed *θεωρητική* tum quoq; est pro-
 pago aut appendix Astronomiæ & physiciæ. Nam ex illa fundamenta; ex hâc affectiones suas mutuatur. *subjectum* hujus sunt motus stellarum, quæ particulares effectus edunt in Mundo hoc inferiori & homine. Atq; hoc ipso à Physica differt, quæ & ipsa contemplatur motus syderum, & eorum effecta, sed generaliter; neq; descendit ad specialia, aut particularia, velut Astrologia. Hujus Subjecti
 seu

seu Motuum Cælestium cognitio ex Astro-
nomia peti, & præsupponi præcognosciq;
debet. Nam necesse est, ut habeat cognitam
cæli & syderum exquisitam constitutionem,
is, qui ex illa de futuro eventu judicare cupit.
Fundamentum igitur Astrologiæ est The-
macæleste, quod erigere non tam Astrologi
est, quam Astronomi. Hic enim motuum
Cælestium quantitatem contempletur. *Prin-*
cipia Astrologica non sunt alia, quam Axio-
mata, seu Regulæ quædam, longa obierva-
tione inventæ, & comprobatæ, per quas e-
ventus ac effectus futurus colligitur. Hæ
Regulæ pro fundamento agnoscunt, non
Rationem & Experientiam; (quemadmodum
hæc duo sunt principia & crura Medicinæ)
sed solam Experientiam. Ratio nulla dari
potest. *Affectiones* vero per illa principia
de motibus cælestibus cognoscendæ non
sunt aliæ, quam eventus aut effectus varij:
qui quia diu sunt generum, alij communes
pluribus; alij uni alicui in dividuo proprij; id-
circo duæ quoque Astrologiæ nascuntur
partes, una quæ est de Effectibus & muta-
tionibus in aere, aqua, terra; de bello, peste,
annona, tempestatibus futuris, Eclipsium
effectibus; quarum præfagitionibus Calenda-
rio graphi hodie sese macerant. Nam ipsa
Calen-

Calendarij conscriptio, & anni distributio, in Menses, dies, una cum motu & locis adhærentibus planetarum, non ad Astrologiam, sed Astronomiæ propriam partem pertinet. Astrologia in Calendarijs nihil suum habet præter futurorum eventuum prædictiones. Effecta quæ singulares homines, aut Individua attinent, sunt ea, quæ habentur ex Genethliacis, seu Nativitatum judicijs, in quibus de cujusq; vita, & morte, de divitijs, conjugio, valitudine, fœlicitate deniq; aut infelicitate existimatur.

VII. GEOGRAPHIA.

Geographiæ *subjectum* est Superficies terræ, quatenus in certas Regiones, Insulas, Maria, flumina &c. distincta est. Habes hic æqualitatem Rei & Modi: Ipseq; modus discriminat Geographiam ab omnibus alijs disciplinis. *Principia* præter Arith: & Geometr: habet Instrumenta varia, Globum terrestrem, Mappas seu Tabulas Geographicas; Et ea Organa, per quæ fiunt Tabulæ hæ *ἰχνογραφικαί*, qualia sunt Rotundum Geographi: aut Mensula Geographica, quorum beneficio Ichnographiæ agrorum, urbium, regionum, in Chartis vel Tabulis describi, & eleganter depingi possunt. Omnia tamen hæc, non sunt
H
operis,

operis, sed solius cognitionis gratiâ, cui, quid-
 quid instrumentorum vel usurpat vel tractat
 Geographus, essentialiter subordinatur. Si
 quis alius est usus, aut scopus, is jam est extra
 Geographiam. Per principia hæc itur ad
Affectiones, quæ multæ sunt. Vel enim totius
 superficiæ terrestris facies, & descriptio, &
 cognitio quæritur, (qualem suppeditant Glo-
 bus & Mappæ universales) vel certæ alicujus
 regionis, ut Europæ: atq; ita nascitur Pars
 Geogr: dicta Chorographia. Vel solius
 Maris & aquarum, sicq; dicitur Hydrographia;
 Vel singularis alicujus loci; agri; Urbis; dici-
 turq; Topographia. Hisce omnibus quæ conve-
 niunt affectiones, per prædicta principia de-
 monstrandæ, vel generales sunt, vel Speciales.
 Generales sunt Zonæ, Climata, Long: Latit:
 distantia; de quibus est communis Pars Geogr:
 Speciales sunt cujusq; Regionis, & urbis, &
 Maris, & littorū, fluminum, fontium, hiiistoriæ
 Geographicæ, unde pars Specialis. Atq; hæ
 particulares historiæ, haberi possunt pro Spe-
 ciebus Subjecti Geographici: quales species
 sæpe numero dari in scientijs nonnullis, præ-
 ter tria membra solemnia, Subjectum, Princi-
 pia, & Affectiones, ante diximus.

VIII. OPTICA.

Hujus *subjectum* est Corpus coloratum,
 aut

aut Lucidum, qua Vifile. Ecce Rei & Modi æqualitatem. De Corpore, luce, colore, vifione, etiam Physica agit: sed alio considerandi modo; qua scilicet hæc sunt illius affectiones, & à natura fluunt. At Optica solum ea considerat, sub modo quo videntur. *Principia*. non sunt alia, quam definitiones, postulata, Axiomata, qualia Optici suis operibus quamplurima præponunt, velut Axiomata Geometrica suis libris Euclides. *Affectiones* per hujusmodi principia demonstrandæ, reduci possunt ad tria genera; scilicet ad vifionem directam, quæ fit per unum medium tantum: vifionem reflexam; quæ fit specie à corporibus politis resiliente. Atq; hujus loci est Cathoptrica: seu vifionem deniq; refractam, quæ fit per duo plurave diversa Media.

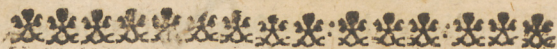
IX. GEODESIA.

Hanc dicimus esse propaginem quandam Geometriæ, seu potius nihil aliud, quam Geometriam, usui accommodatam, idest, altitudinum, profunditatum, distantiarum &c. dimensionibus peruestigandis. Quamquam vero Organorum quorundam manulem usurpationem adhibeat, non tamen propterea desinit esse scientia, aut Ars æsti-

manda venit: Cum & Astronomia suis Instrumentis, globo, Astrolabio, quadrante &c. manus admoveat; cum etiam nuda cognitone & *topia* distantiarum, altitudinum, profunditatum &c. contenta sit, nec ullum producat opus. Porro *Subjectum* Geodesiæ est quantitas, quatenus obtinet certas Positionum differentias, sursum, deorsum, ante, retro; vel est Magnitudo, quæ alta, profunda, distans aut vicina. Quidquid huic considerandi modo non includitur; id non referendum est ad Geodesiam. *Principia* Geodetica sunt varia Organa metrica, Quadratum, Quadrans, Regula, Circinus, Mensula Geodetica, & infinita alia, qualia pro ingenij luxuria quisq; fere Geodetes sibi propria excogitat: Hæc, inquam, & præter hæc Arithmetica item & Geometrica quædam principia. Nam jam ante monui, unam scientiam sæpe fieri principium & Instrumentum alterius scientiæ. *Affectiones* sunt altitudo turrium, ædificiorum &c. Profunditas puteorum, fontium, Cavernarum: Distantiæ & intercapedines locorum, visum simul incurrentium; quæ omnia per prædicta instrumenta indagantur. Scio ad Geodesiam hodiè detrudi à multis, agrorum quoq; sylvarum, & Camporum dimen-

dimensiones, *ἰκνογεφίας*, distributiones,
 Sed mea est sententia, hæc non esse proprie
 hujus scientiæ, quia non continentur sub
 modo Considerandi Subjecti Geodetici.
 Potius esse opera Geometriæ conjunctim
 & Geographiæ. Nam Geographiæ officium
 est, figuram & *ἰκνογεφίαν* tum totius
 terræ, tum singularum terræ partium etiam
 minutissimarum consignare. Ad Geometriam
 vero pertinet areas figurarum, & su-
 perficierum quarunq; per-
 vestigare.

INDEX.

Præloquium	pag. 3.
Methodus duplex	pag. 5. 10.
Discipline, <i>παιητικὰ</i>	6.
Disc. <i>πρακτικὰ</i>	7.
Disc. <i>θεωρητικὰ</i>	8.
Ars omnis consistit in Subjecto, Fine, & Medijs	p. 11.
Subjectum artium	13
Conditiones Subjecti	15.
An modus Considerandi semper debeat equalis esse rei consideratæ	18.
Finis artium	24
Conditiones Finis	25.
Instrumenta Artium & horum conditiones	27.
Artes Instrumentarie	29.
An habitus organici constituent peculiare disciplinarum genus	30.
Disquisitio de natura Instrumenti	31.
Grammatices constitutio	36.
Poetices Constitutio	42.
Poesios essentia in quo consistat	43.
Rhetorices constitutio	44. 51. 55.
Logices constitutio	55.
Mnemonices constitutio	57.
Medicinæ constitutio	58.
Chemicæ	

INDEX.

119

Chemica constitutio	62.
Plastica constitutio	64.
Argenti & aurifabrilis constitutio	66.
Architectonica constitutio	68.
Methodus tractandarum disciplinarum practi- rum	69.
Ethices constitutio	70.
Politices constitutio	72.
Oeconomica constitutio	73.
Theologiae constitutio	74.
Jurisprudentiae constitutio	76.
Methodus constituendarum scientiarum	80.
Subiectum scientiarum	81.
Conditiones subiecti scientifici.	83.
Principia scientiarum	84.
Conditiones generales principiorum	86.
Principia cognoscendi	87.
Principia essendi	89.
Affectiones scientiarum	90.
Conditiones affectionum	91.
Species in scientia	92.
Physices constitutio	93.
Metaphysices constitutio	97.
Scientiae Mathematicae	100.
Arithmetices constitutio	103.
Geometriae constitutio	104.
Staticae constitutio	105.

Musica

Musica constitutio	207.
Astronomia constitutio	209.
Astrologia constitutio	211.
Geographia constitutio	213.
Optica constitutio	214.
Geodesia constitutio	215.

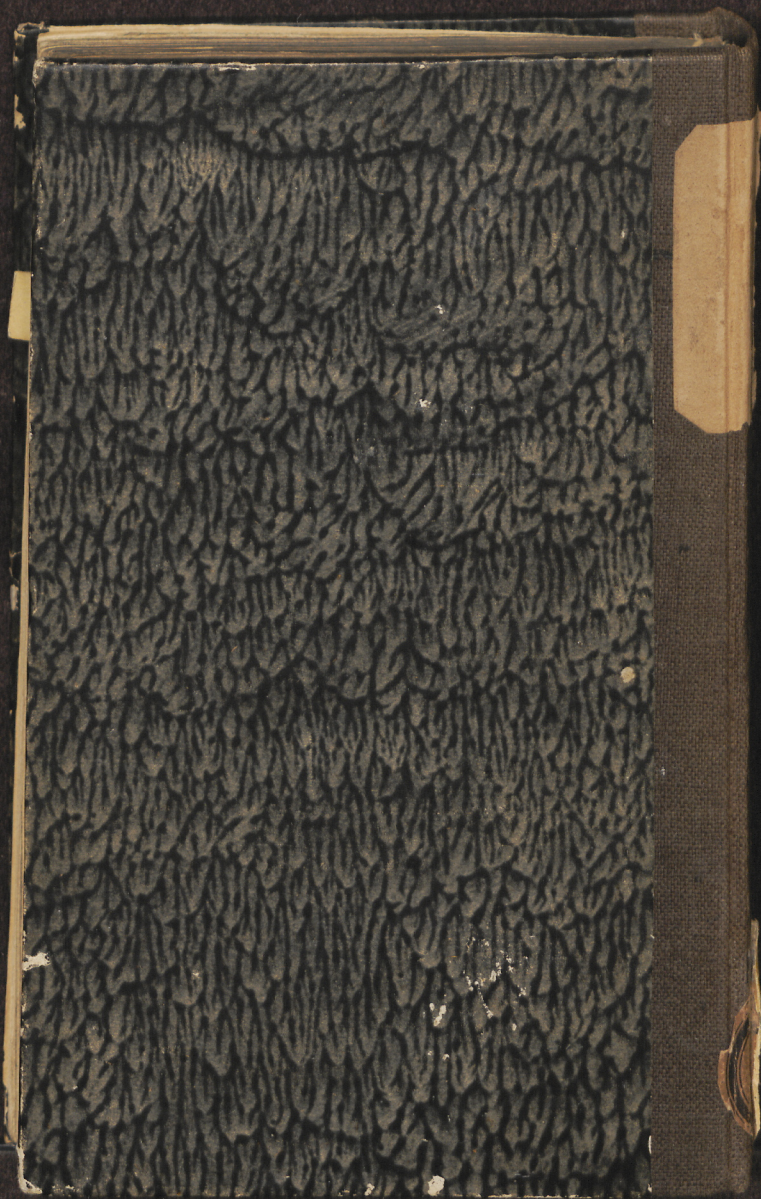
F I N I S.

DEUTSCHLAND
1777
Pohlmann'sches Buchhandlung
in Hamburg
die Expedition ist bey dem
Verleger zu haben
in Hamburg
1777

FINIS

DISPUTA
be perpendendæ.
um conclusio con
quidne contra The
gnet an non? Sæp
ratio Elenchi com
pugnat, respondend
majorem, vel minor
tionem. Respon
test in universum
ne. i. Per distinc
Per inficiationem,
nem alterius præmis
rejectionem vitiosæ
tiæ. Ad distinctio
Citandas, requiritu
cognitio Elenchoru
corum. Ex horum
na videndum, latiter
fallaciæ, quæ statim
Nihil crebrius est, f
vocationis, aut quart

H 2

077

Image Engineering Scan Reference Chart TE263 Serial No.